

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland

Inventarisatie voortgang en knelpunten Sbv-innovatiemodule

In opdracht van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

*>> Duurzaam, Agrarisch, Innovatief
en Internationaal ondernemen*

Inventarisatie voortgang en knelpunten Sbv-innovatiemodule

Auteur(s):

Lotte Wollerich
Néomi Geurts
Stephan Hoving
Edwin Nijdam

In opdracht van:

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Plaats, datum:

Utrecht, augustus 2023

Status:

Definitief

Inhoudsopgave

1	Samenvatting	5
2	Achtergrond	8
3	Inleiding	11
	3.1 Aanleiding onderzoek	11
	3.2 Doelstelling	11
	3.3 Leeswijzer	12
4	Aanpak	13
	4.1 Projectactiviteiten	13
	4.2 Analyse van de resultaten	15
5	Huidige status en omvang vertraging	17
	5.1 Huidige status projecten en veehouders	17
	5.1.1 Huidige status projecten op projectniveau	17
	5.1.2 Huidige status projecten op veehouderniveau	19
	5.2 Inzicht in de vertraging	20
	5.2.1 Einddatum project niet haalbaar	20
	5.2.2 Projectduur verlengd	21
	5.2.3 Aantal veehouders en projecten met vertraging	21
	5.2.4 Omvang van de vertraging	22
6	Knelpunten	23
	6.1 Overzicht knelpunten	23
	6.2 Proefstalaanvraag	23
	6.2.1 Proefstalaanvragen nodig en doorlooptijd aanvraag	24
	6.2.2 Aantal veehouders proefstalaanvraag genoemd als knelpunt	25
	6.2.3 Perspectief op proefstalaanvraag van overige deelnemers	25
	6.2.4 Gevolgen van het knelpunt proefstalaanvraag	26
	6.3 Vergunningaanvragen	27
	6.3.1 Aantal veehouders vergunningen nodig, ingediend en verleend	27
	6.3.2 Indicatie doorlooptijden beoordeling vergunningaanvragen	29
	6.3.3 Aantal veehouders vergunningaanvragen genoemd als knelpunt	30
	6.3.4 Perspectief op vergunningaanvragen van overige deelnemers	31
	6.3.5 Gevolgen van het knelpunt vergunningaanvragen	32
	6.4 Financiën	33
	6.4.1 Overeenkomsten met leveranciers	33
	6.4.2 Het kunnen naleven van de begroting	34
	6.4.3 Aantal veehouders financiën genoemd als knelpunt	34
	6.4.4 Perspectief op financiën van overige deelnemers	35
	6.4.5 Gevolgen van het knelpunt financiën	36

6.5	Ontwikkeling van maatregelen	37
6.5.1	Aantal veehouders met maatregelen in ontwikkeling of al in gebruik	37
6.5.2	Aantal veehouders ontwikkeling maatregelen genoemd als knelpunt	38
6.5.3	Perspectief op ontwikkeling maatregelen van overige deelnemers	38
6.5.4	Gevolgen van het knelpunt ontwikkeling van maatregelen	39
6.6	Samenwerkingsverband	40
6.6.1	Wisseling in veehouders en verschil in voortgang tussen veehouders	40
6.6.2	Bemeetbaarheid en de rol van de onderzoeksorganisatie	40
6.6.3	Perspectief op samenwerkingsverband van veehouders	41
6.6.4	Perspectief op samenwerkingsverband van overige deelnemers	42
6.6.5	Gevolgen van het knelpunt samenwerkingsverband	43
7	Conclusie	44
8	Aanbevelingen	46
Bijlage 1	Uitgebreide beschrijving projectactiviteiten	50

1 Samenvatting

Voor de Subsiemodule brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen (Sbv) zijn 61 projecten goedgekeurd en gestart. Tijdens de looptijd van deze projecten kwamen er uit de sector signalen waaruit blijkt dat er knelpunten worden ervaren tijdens de uitvoering van de innovatieprojecten. Deze knelpunten staan de uitvoering van de projecten in de weg waardoor de projecten vertraging¹ oplopen of mogelijk eerder beëindigd moeten worden. De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft daarom, als beleidsverantwoordelijke voor de Sbv-regeling, aan RVO gevraagd om deze knelpunten te inventariseren en de gevolgen hiervan in kaart te brengen. Dit verzoek is vertaald naar een aantal doelstellingen, namelijk inzicht krijgen in:

1. de huidige status van de 61 projecten;
2. het aantal deelnemende veehouders dat vertraging oploopt;
3. de omvang van de vertraging;
4. de knelpunten die worden ervaren met bijbehorende gevolgen².

Aanpak

Om de beschreven doelstellingen te behalen zijn 6 projectactiviteiten uitgevoerd die zowel zijn gericht op kwantitatief als kwalitatief onderzoek. In eerste instantie is de projectinformatie die al bekend is bij RVO geraadpleegd met een dossierinventarisatie. Vervolgens zijn de deelnemers van de projecten benaderd en gevraagd naar ervaringen en feitelijke informatie. Omdat vergunningaanvragen één van de meest genoemde knelpunten is, zijn aanvullend ook een aantal adviseurs betrokken bij de vergunningaanvragen geraadpleegd.

De informatie is per type deelnemer of partij verzameld aan de hand van een bijeenkomst, telefonisch interview, enquête, schriftelijke uitvraag of een combinatie hiervan. In totaal hebben 67 veehouders (83%), 8 penvoerders of subsidieadviseurs (89%), 5 onderzoeksorganisaties (100%), 11 overige ondernemingen (55%) en 4 adviseurs die helpen bij vergunningen aanvragen deelgenomen.

Conclusies

Bij 26 van de 61 projecten is er sprake van vertraging, waarbij 42 van de 82 veehouders zijn betrokken. De omvang van deze vertraging is gemiddeld 1,4 jaar. Bij 10 van deze 26 projecten is de situatie kritisch. De veehouder geeft aan dat de einddatum niet haalbaar is terwijl het project al een maximale projectduur van 5 jaar heeft. Daarnaast geldt bij 8 van de 61 projecten een risico op het eerder beëindigen van het project. 6 van deze 8 projecten lopen ook vertraging op en zijn daarmee onderdeel van de hierboven genoemde 26 projecten. Eén van de 61 projecten heeft het project al eerder beëindigd. Voor de overige 32 projecten (52%) geldt dat het voorsnog mogelijk lijkt om de activiteiten binnen de projectduur af te ronden. Ondanks dat bij deze projecten mogelijk ook knelpunten worden ervaren.

Onderliggend aan deze vertraging en het risico op het eerder beëindigen van het project zijn een vijftal knelpunten:

1. vergunningaanvragen
2. financiën
3. proefstalaanvragen
4. ontwikkeling maatregelen
5. samenwerkingsverband

¹ Vertraging: het niet op tijd kunnen afronden van het project binnen de oorspronkelijk projectduur wat blijkt uit een verlenging van de projectduur of het niet haalbaar achten van de huidige einddatum.

² Gevolgen: vertraging van het project of het risico op het eerder moeten beëindigen van het project.

45 veehouders (67%) ervaren één of meerdere van bovengenoemde knelpunten bij de uitvoering van hun Sbv-project. Het knelpunt vergunningaanvragen is door veehouders (24) en de overige deelnemers het meest genoemd. De reden hiervoor is een lange en trage procedure die volgens de deelnemers vooral komt door het bevoegd gezag. Buiten de vertraging die hierdoor wordt ervaren is er ook één project dat hierdoor mogelijk eerder zal worden beëindigd.

Financiën wordt door veehouders (14) en ook de overige deelnemers als knelpunt ervaren door met name de prijsstijgingen van bouwmaterialen en grondstoffen. Maar ook de financiële gevolgen van onvoorziene ontwikkelingen en uitdagingen die komen kijken bij het verkrijgen van financiering. 7 projecten lopen het risico eerder beëindigd te worden door zulke financiële risico's.

De proefstalaanvraag, vaak nodig voor een vergunningaanvraag, wordt door veehouders (13) en een aantal overige deelnemers als knelpunt benoemd. Dat komt door een lange en ingewikkelde procedure waarbij erg kritisch wordt beoordeeld.

Daarnaast wordt de ontwikkeling van de voorgenomen maatregelen door veehouders (8) en een aantal overige deelnemers als knelpunt ervaren. Dit komt vooral door de inhoudelijk technische uitdagingen die vooraf niet waren voorzien. Maar ook door de ervaring dat er te weinig flexibiliteit is om af te wijken van het projectplan door onvoorziene ontwikkelingen.

Tenslotte wordt een gebrek aan samenwerking tussen alle deelnemers als knelpunt ervaren door veehouders (5) en overige deelnemers. Hierbij zijn de penvoerders en subsidieadviseurs van mening dat de onderzoeksorganisaties niet genoeg betrokken zijn. De onderzoeksorganisaties zijn juist van mening dat de penvoerders niet actief genoeg zijn in het opstarten van een project. Voor nu leidt dit knelpunt niet tot het eerder beëindigen van projecten. Maar voor veel veehouderijlocaties is nog niet vastgesteld of deze bemeetbaar zijn. Het kan zijn dat de veehouder dan niet kan voldoen aan de regelingsvoorwaarden en dit kan als resultaat hebben dat het project alsnog eerder moet worden beëindigd.

Aanbevelingen

Door bovenstaande conclusies worden de volgende aanbevelingen gedaan aan het Ministerie van LNV om de situatie voor de lopende projecten te verbeteren:

1. De mogelijkheid geven voor het verlengen van de maximale projectduur van 5 naar 7 jaar. Omdat een tiental projecten hoogstwaarschijnlijk niet binnen 5 jaar kan worden afgerond.
2. Het voeren van keukentafelgesprekken met de 30 veehouders die de vergunningaanvragen en/of proefstalaanvraag als knelpunt ervaren, op voorwaarde dat de veehouder hier zelf de meerwaarde van inziet. Een vertegenwoordiger van het Ministerie van LNV vervult bij deze gesprekken de rol als gespreksleider. De bezetting aan tafel wordt bepaald aan de hand van de problematiek die er speelt. Het doel is om begrip te krijgen voor ieders situatie, de problemen in kaart te brengen en mogelijke oplossingen te bespreken.
3. Door de ongebruikelijke omstandigheden qua prijsstijgingen en onzekerheden binnen de sector, onderzoeken of de verleende subsidiebedragen gecorrigeerd kunnen worden voor de prijsstijgingen die vanaf het moment van de eerste subsidieverleningen hebben plaatsgevonden. Hierdoor kan mogelijk het risico op het eerder beëindigen van projecten en de financiële risico's voor veehouders worden verkleind.
4. Onderzoeken of er een draagvlak is voor een solidariteitsfonds. Door het oprichten van een solidariteitsfonds kan de hele sector bijdragen aan de financiële compensatie die veehouders nodig hebben. Daarmee draagt de sector ook bij aan de gezamenlijke sector doelstellingen zoals stikstof en klimaat. Bij het vinden van een draagvlak is het advies om de mogelijkheid voor een fonds bij de sector onder de aandacht te brengen.

Het advies aan RVO is om via de website of op een andere manier beter te communiceren over de mogelijkheden om projecten tussentijds te wijzigen.

Als laatste is het advies aan de penvoerders van de Sbv-projecten om meer verantwoordelijkheid te nemen in het actief betrekken van alle deelnemers binnen een project tijdens de hele projectduur. Of om hier een projectleider voor aan te stellen. Met als mogelijk resultaat dat het project volgens een efficiëntere planning kan verlopen, met genoeg capaciteit op het juiste moment. En de bemeetbaarheid van de veehouderijlocatie(s) eerder kan worden vastgesteld.

2 Achtergrond

Om de veehouderijsector brongericht³te verduurzamen heeft de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) in 2020 de regeling 'Subsidiemodules brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen (Sbv)' voor het eerst opengesteld. De regeling bestaat uit 2 modules: (1) Onderzoeken en ontwikkelen van innovaties in stalsystemen (innovatiemodule) en (2) Investeren in bewezen innovaties voor stallen (investeringsmodule). Voor deze regeling is €172 miljoen beschikbaar in de periode van 2020 tot en met 2030. De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) voert beide modules uit.

De innovatiemodule stimuleert het ontwikkelen en bemeten van innovatieve integrale, brongerichte maatregelen die uitstoot verminderen (emissiereducerend) voor zowel broeikasgas- als stalemissies. Dit kunnen zowel investeringen in technieken als managementmaatregelen zijn en deze moeten binnen één stalstelsel toegepast worden. Onder de definitie van het stalstelsel vallen mest- en voeropslag, mestkelder, mestbewerkingsinstallatie, dierenverblijven, of een combinatie hiervan, op een veehouderijlocatie. Het innovatieproject moet door een samenwerkingsverband uitgevoerd worden dat in ieder geval bestaat uit één veehouderijonderneming en één onderzoeksorganisatie⁴.

Sinds 2020 zijn er 3 openstellingen geweest van de innovatiemodule. Met deze openstellingen zijn in totaal 61 aanvragen verleend met een totaal subsidiebedrag van €60.515.737. Bij deze 61 projecten zijn 82 veehouders, 5 onderzoeksorganisaties en 30 overige ondernemingen betrokken. Met "overige ondernemingen" worden onder andere technische adviesbureaus en fabrikanten van stalsystemen bedoeld. Zowel de onderzoeksorganisaties als een paar veehouders en overige ondernemingen zijn betrokken bij meerdere projecten tegelijk. Bijna de helft van de deelnemende veehouders bevindt zich in Noord-Brabant, daarnaast zijn de meeste veehouders melkveehouder of varkenshouder. Meer informatie over de verspreiding van de deelnemende veehouders is te vinden op deze [digitale kaart](#).

Fasen van het project

Een innovatieproject bestaat uit 3 fasen:

1. de onderzoeks- en ontwikkelingsfase
2. de emissiemetingfase
3. de resterende productieve levensduurfase

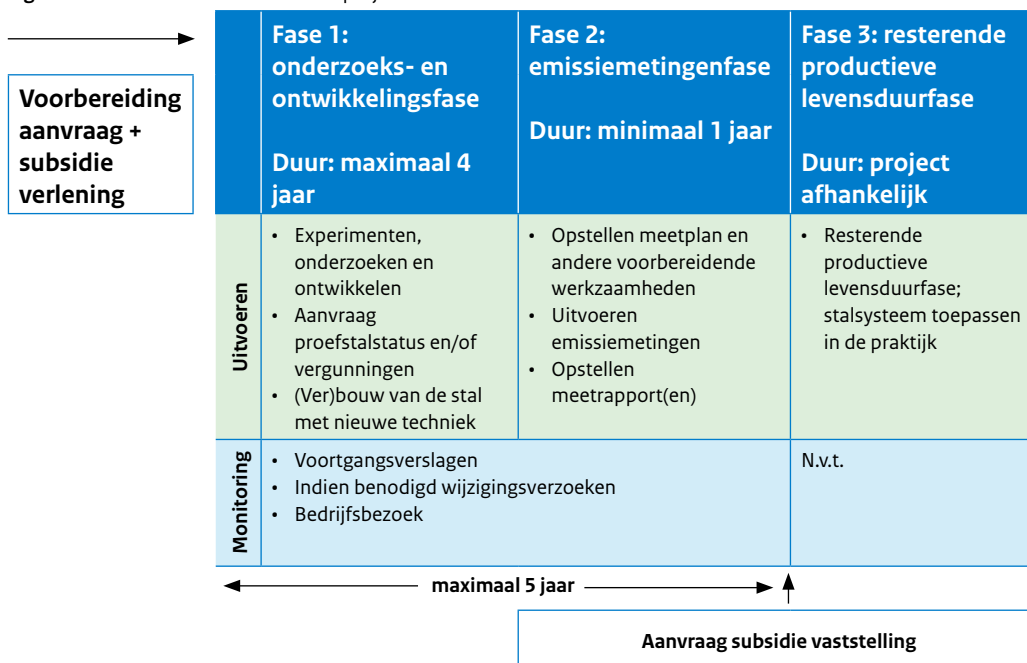
Deze verschillende fasen met bijbehorende activiteiten en loopduur zijn weergegeven in figuur 2.1.

³ Brongerichte verduurzaming: het zo veel mogelijk voorkomen van de vorming van broeikasgasemissies (methaan, koolstofdioxide en lachgas) of stalemissies (ammoniak, endotoxinen, fijnstof en geur) op een veehouderijlocatie.

⁴ Onderzoeksorganisatie: organisatie voor onderzoek en kennisverspreiding als bedoeld in artikel 2, onderdeel 83, van de algemene groepsvrijstellingsverordening.

Figuur 2.1: Visualisatie Sbv innovatieproject

Tijdens fase 1 worden onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten uitgevoerd, eventueel een proefstalstatus en/of vergunningen aangevraagd, en de stal wordt gebouwd of verbouwd inclusief innovatieve technieken. Fase 2 richt zich op het voorbereiden en uitvoeren van de emissiemetingen door de onderzoeksorganisatie. De resultaten van de emissiemetingen worden weergegeven in een rapportage en gedeeld met RVO op het moment van aanvraag van de subsidievaststelling. In fase 3 vinden geen subsidiabele activiteiten meer plaats; de investeringen zijn op dat moment klaar om te gebruiken in de praktijk. In deze fase ontvangen de veehouderijondernemingen binnen het samenwerkingsverband de subsidie over de afschrijving van de resterende productieve levensduur. Dit subsidiebedrag wordt alleen uitgekeerd wanneer uit de resultaten van de emissiemetingen blijkt dat de investeringen leiden tot brongerichte verduurzaming. En dat deze klaar zijn voor de praktijk.

Fasen 1 en 2 van het innovatieproject hebben samen een maximale duur van 5 jaar. Het innovatieproject is afgerond zodra de onderzoeks- en ontwikkelingsfase (fase 1) en emissiemetingenfase (fase 2) zijn afgerond. De duur van de individuele fasen 1 en 2 is flexibel, maar de emissiemetingen kunnen pas beginnen als de ontwikkelingsfase is afgerond. Aangezien de emissiemetingen volgens het meetprotocol⁵ minimaal één jaar duren, is de duur van fase 2 ook minimaal één jaar. Voor fase 1 is dan maximaal 4 jaar over. De duur van fase 3 is afhankelijk van de afschrijvingstermijnen van de investeringen die gedaan zijn en is daarmee projectafhankelijk.

Fasen 1 en 2 volgen elkaar niet altijd volledig op, deze kunnen elkaar ook overlappen. De daadwerkelijke emissiemetingen vinden pas plaats wanneer de ontwikkelingsfase is afgerond. Maar de voorbereidende werkzaamheden voor de emissiemetingen die ook onderdeel zijn van fase 2 kunnen tegelijk met fase 1 gebeuren. Daarnaast is het ook mogelijk dat een project zich alleen richt op fase 2 omdat het stalsysteem al is ontwikkeld voorafgaand aan de subsidieaanvraag. Binnen een dergelijk project krijgt dan alleen de onderzoeksorganisatie die de emissiemetingen uitvoert subsidie.

⁵ [Protocol voor meting van ammoniakemissie uit huisvestingssystemen in de veehouderij 2013a](#) (Ogink, et al; 2017)

Voortgang en aanpassingen

Om de voortgang van de projecten goed te kunnen monitoren, moet tijdens de uitvoering van het project éénmaal per jaar een voortgangsverslag ingediend worden bij RVO. Daarnaast vindt minimaal éénmaal tijdens de projectduur een bedrijfsbezoek plaats door RVO met als doel de voortgang van het project te bespreken en advies te geven over de vervolgstappen.

Mocht tijdens het project de wens of noodzaak ontstaan om een aanpassing door te voeren, dan moet de penvoerder of gemachtigde intermediair van het samenwerkingsverband hiervoor een wijzigingsverzoek indienen bij RVO. Dit wijzigingsverzoek kan te maken hebben met de looptijd of financiële, inhoudelijke of administratieve aspecten.

Zijn de innovaties die zijn onderzocht, ontwikkeld en gemeten via de innovatiemodule succesvol? Dan kunnen deze verder in de sector worden uitgerold en breed worden toegepast met de investeringsmodule. De investeringsmodule is bedoeld om subsidie te verstrekken aan veehouders voor ondersteuning bij investeringen in nieuw bewezen innovaties voor stalsystemen. Dit inventarisatieproject richt zich alleen op de innovatiemodule, daarom wordt in dit rapport geen verdere uitleg gegeven over de investeringsmodule.

3 Inleiding

3.1 Aanleiding onderzoek

61 projecten hebben een positieve subsidiebeschikking ontvangen voor het onderzoeken, ontwikkelen en bemeten van innovatieve brongerichte emissiereducerende maatregelen voor broeikasgas- en stalemissies. Dat is sinds de eerste openstelling van de innovatiemodule in 2020. Tijdens de looptijd van deze projecten zijn er, onder andere via de verplichte voortgangsverslagen, signalen uit de sector ontvangen dat er knelpunten worden ervaren tijdens de uitvoering.

Een ander signaal is een brandbrief van 25 maart 2022 gericht aan de Minister van LNV en de Minister voor Natuur en Stikstof (NenS), afkomstig van een adviesbureau betrokken bij 26 Sbv- projecten. In deze brief verzoekt het adviesbureau extra financiële steun door prijsstijgingen van bouw- en realisatiekosten en extra tijd door lange vergunningstrajecten. Mede door deze brief heeft RVO een korte quickscan uitgevoerd om te onderzoeken of deze signalen uit de brandbrief ook bestaan bij andere projecten. Maar deze quickscan gaf geen volledig beeld van de betreffende knelpunten en daadwerkelijke omvang daarvan.

De Minister van LNV heeft daarom, als beleidsverantwoordelijke voor de Sbv-regeling, aan RVO gevraagd om een grondige inventarisatie uit te voeren. Hiermee moest worden bekeken wat precies de knelpunten zijn, wat de omvang van deze knelpunten is en de mogelijk gevolgen. De Minister heeft daarover op 25 november 2022 de Tweede Kamer per brief geïnformeerd.

Onderstaande passage is onderdeel van deze Kamerbrief (Kamerstuk 29 383 nr. 386)⁶.

“Ik zie dat een deel van de projecten die in de afgelopen drie openstellingen een positieve subsidiebeschikking hebben ontvangen, te maken hebben met belemmering in de uitvoering. Deze knelpunten zien onder andere op het verkrijgen van vergunningen die nodig zijn voor de uitvoering van het project en gestegen bouwkosten. Ik heb RVO daarom gevraagd een inventarisatie te doen naar wat deze knelpunten precies behelzen die bij de uitvoering van de projecten naar voren komen, zodat ik vervolgens kan bekijken hoe deze opgelost kunnen worden. Mogelijk kunnen de projecten die een rol spelen in de fieldlabs die door de kwartiermaker zijn geadviseerd en daarbij intensievere begeleiding ontvangen, zodat de projecten toch verder kunnen worden gebracht. Zodra de uitkomsten van deze inventarisatie bekend zijn, zal ik de Kamer daarover informeren.” (Kamerbrief Toekomst bevorderen innovatie van emissiearme stalsystemen, p. 8, d.d. 25 november 2022)

3.2 Doelstelling

Deze inventarisatie heeft de volgende doelstellingen:

1. Inzicht verkrijgen in de huidige status van de beschikte 61 projecten.
2. Inzicht verkrijgen in het aantal deelnemende veehouders dat vertraging oploopt waardoor de oorspronkelijke projectduur⁷ niet behaald kan worden. En de omvang van deze vertraging laten zien.
3. Inzicht verkrijgen in de knelpunten die bij de uitvoering van de projecten worden ervaren en wat het de gevolgen zijn van deze knelpunten.
4. Het opstellen van aanbevelingen in relatie tot mogelijke oplossingen voor de geïnventariseerde knelpunten.

⁶ <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-fe7d4eb2e82648d8d101100c859ab56aba6e74aa/pdf>

⁷ De projectduur zoals opgenomen in het projectplan bijgevoegd aan de subsidieaanvraag waaraan de betreffende veehouder deelneemt.

3.3

Leeswijzer

Allereerst is in hoofdstuk 4 toegelicht welke 6 projectactiviteiten zijn uitgevoerd en in welke volgorde en periode. Daarna is verder uitgewerkt hoe de resultaten afkomstig uit deze projectactiviteiten zijn verwerkt en geanalyseerd voor het behalen van de doelstellingen. Hoofdstuk 5 en 6 omvatten de resultaten voortkomend uit de 6 projectactiviteiten. Daarbij is een opsplitsing gemaakt tussen enerzijds de voortgang met bijbehorende vertraging en anderzijds de knelpunten die worden ervaren bij de uitvoering van de projecten. In hoofdstuk 7 zijn de conclusies op basis van de resultaten beschreven. In hoofdstuk 8 staan de aanbevelingen in relatie tot mogelijke oplossingen voor de geïdentificeerde knelpunten.

4 Aanpak

Om de beschreven doelstellingen te behalen, is de projectinformatie die al bekend is bij RVO geraadpleegd. En de deelnemers van de projecten zijn benaderd en gevraagd naar ervaringen en feitelijke informatie. In totaal hebben 61 projecten een positieve subsidiebeschikking ontvangen. Eén hiervan is eerder beëindigd, daarom zijn de deelnemers aan dit project niet benaderd. Dit project is wél meegenomen in de dossier-inventarisatie en in het bepalen van de huidige status van de projecten. In dit hoofdstuk wordt daarom over verschillende aantallen projecten en deelnemers gesproken, welke kunnen afwijken van de aantallen zoals genoemd in hoofdstuk 2. Tabel 4.1 geeft een overzicht van het aantal projecten en deelnemers dat subsidie heeft gekregen. En het aantal actieve projecten en deelnemers in de huidige situatie.

Tabel 4.1: Verschil aantal projecten en deelnemers in totaal en in de huidige situatie

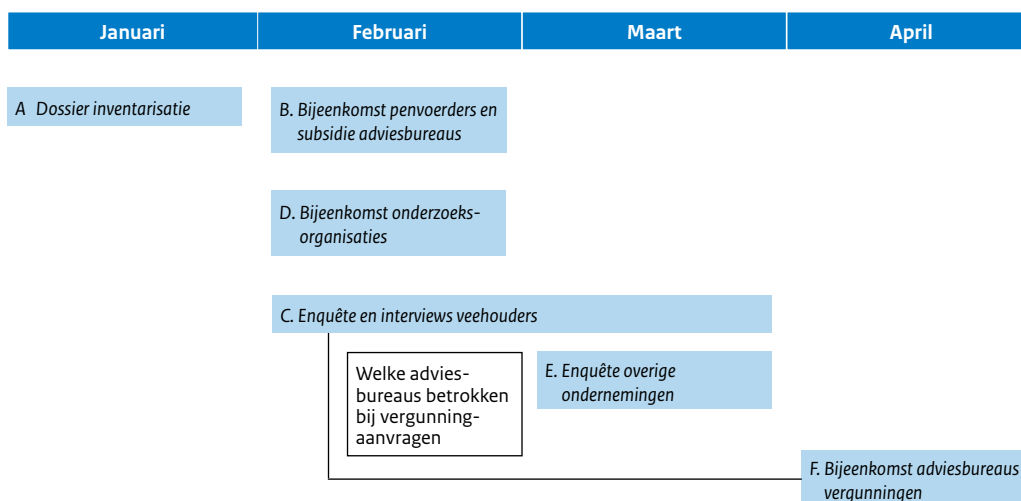
Totaal aantal projecten en deelnemers	Aantal actieve projecten en deelnemers op moment van inventarisatie
61 projecten	60 projecten
82 veehouders	81 veehouders
5 onderzoeksorganisaties	5 onderzoeksorganisaties
30 overige ondernemingen	28 overige ondernemingen

Het inventariseren van de informatie en het ophalen van de ervaringen is gedaan met 6 projectactiviteiten die zowel zijn gericht op kwantitatief als kwalitatief onderzoek. In dit hoofdstuk staat eerst een overzicht van deze activiteiten met bijbehorende tijdsperiode, daarna wordt iedere activiteit kort toegelicht. Vervolgens is de aanpak van de analyse beschreven.

4.1 Projectactiviteiten

De inventarisatie is begin januari 2023 gestart. In figuur 4.1 zijn de 6 projectactiviteiten schematisch weergegeven in de bijbehorende tijdsperiode opvolgend aan deze startdatum. Onder het figuur worden de projectactiviteiten kort toegelicht, in bijlage 1 is een uitgebreide beschrijving per activiteit opgenomen.

Figuur 4.1: Schematische weergave projectactiviteiten

De eerste activiteit was de dossierinventarisatie (A) met als doel het creëren van een overzicht met daarin alle informatie op projectniveau die al bekend is bij RVO. Voor deze dossierinventarisatie is de documentatie van de aanvraag en verlening van de 61 projecten geraadpleegd. Daarnaast is gekeken naar 71 voortgangsverslagen, 59 wijzigingsverzoeken en 13 verslagen van bedrijfsbezoeken.

Na de dossierinventarisatie is een bijeenkomst georganiseerd met de penvoerders en subsidieadviesbureaus betrokken bij de 60 projecten (B). Door hun betrokkenheid bij meerdere projecten kunnen zij een onderlinge vergelijking maken en een breed beeld schetsen van de voortgang. En van eventuele bijbehorende knelpunten die worden ervaren. Het doel van deze bijeenkomst was dan ook om informatie op te halen over hun ervaringen met de voortgang van de Sbv-projecten. En over welke eventuele knelpunten zich voordoen, hoe deze van invloed zijn op de voortgang en of voor deze knelpunten oplossingsrichtingen worden gezien. Van de 9 genodigde partijen waren 5 aanwezig bij de bijeenkomst. Van 3 partijen die niet aanwezig waren bij de bijeenkomst is schriftelijke input ontvangen. Daarmee is een deelname van 89% bereikt.

Om vervolgens tot meer projectspecifieke informatie te komen, is met de 81 deelnemende veehouders die betrokken zijn bij de 60 projecten individueel telefonisch contact opgenomen (C). Tijdens dit telefoongesprek zijn de veehouders gevraagd om deel te nemen aan een enquête. En opvolgend aan de enquête een telefonisch interview waarin verder werd ingegaan op de antwoorden gegeven bij de enquête. Het doel van de enquête en het interview was het ophalen van informatie op veehouderniveau over de voortgang en ervaring met de projecten. En over eventuele knelpunten die hierbij worden ervaren en de invloed hiervan op de voortgang. Uiteindelijk hebben 67 veehouders deelgenomen aan zowel de enquête als het interview. 2 veehouders hebben alleen de enquête ingevuld. Daarmee is een deelname van 83% bereikt.

Daarnaast is een bijeenkomst georganiseerd met de 5 onderzoeksorganisaties betrokken bij de 60 projecten (D). Voorafgaand aan deze bijeenkomst zijn de organisaties gevraagd om voor de projecten waar ze bij betrokken zijn schriftelijke input te geven. Hierbij ging het om input over de stand van zaken, type emissies die worden gemeten en welke meetprotocollen toegepast gaan worden. Deze schriftelijke input is gebruikt om tijdens de bijeenkomst gerichte informatie op te halen over de voortgang en eventuele knelpunten van de projecten vanuit het perspectief van de onderzoeksorganisaties. In tegenstelling tot de andere activiteiten lag hierbij de focus vooral op de emissiemetingenfase.

In totaal zijn 28 overige ondernemingen betrokken bij de 60 projecten. 20 van deze ondernemingen waren nog niet betrokken bij een andere projectactiviteit en zijn verzocht om deel te nemen aan een enquête (E). Het doel van deze enquête was om informatie op te halen over de voortgang van de Sbv-projecten. En over eventueel bijbehorende knelpunten in het perspectief van de overige ondernemingen. Hierbij lag het zwaartepunt vooral op de fase van ontwikkeling van de maatregelen. 11 van de 20 ondernemingen hebben deelgenomen aan de enquête waarmee een deelname van 55% is bereikt.

De vergunningverlening is een van de meest genoemde knelpunten die wordt ervaren bij de uitvoering van de Sbv-projecten. Om deze reden is een aparte bijeenkomst georganiseerd met de adviesbureaus betrokken bij de vergunningaanvragen van Sbv-projecten (F). Deze partijen zijn formeel geen deelnemer aan het samenwerkingsverband. Het doel van deze bijeenkomst was inzicht krijgen in de knelpunten die worden ervaren tijdens de vergunningaanvraagprocedures en mogelijke oplossingsrichtingen voor deze knelpunten. Door de enquête die is afgenomen bij de veehouders was bekend welke adviesbureaus betrokken zijn bij de vergunningaanvragen in het kader van de Sbv-projecten. 4 adviesbureaus hebben deelgenomen aan de bijeenkomst.

4.2 Analyse van de resultaten

Na de uitvoering van de 6 projectactiviteiten is de informatie die hieruit is gekomen verwerkt, gecombineerd en geanalyseerd. Hieronder wordt per doelstelling van deze inventarisatie weergegeven welke informatie en eventuele combinatie van verschillende soorten informatie heeft bijgedragen aan het behalen hiervan.

- *Doelstelling 1: Inzicht verkrijgen in de huidige status van de 61 beschikte projecten.*

De informatie over de huidige status van de 61 projecten is waar mogelijk gebaseerd op de informatie die kwam uit de interviews met de veehouders. Hierbij is de 'huidige status per project' gedefinieerd als in hoeverre de projecten volgens de planning in het projectplan verlopen. Of ze vertraging hebben opgelopen, risico lopen eerder te worden beëindigd of zijn gestopt. Er waren 67 veehouders, betrokken bij 51 projecten, bereid om deel te nemen aan het interview. Voor de projecten waarvan geen veehouder heeft deelgenomen aan het interview of de deelnemers niet benaderd zijn omdat het project al is gestopt, is de dossier-inventarisatie gebruikt om de huidige status van het project te bepalen.

- *Doelstelling 2: Inzicht verkrijgen in het aantal deelnemende veehouders dat vertraging oploopt waardoor de oorspronkelijke projectduur niet behaald kan worden. En de omvang van deze vertraging laten zien.*

Binnen deze inventarisatie wordt 'vertraging' gedefinieerd als het niet op tijd kunnen afronden van het project binnen de oorspronkelijk projectduur. Waarbij 'oorspronkelijke projectduur' is gedefinieerd als de projectduur zoals opgenomen in het projectplan bijgevoegd aan de subsidieaanvraag. Het niet halen van de oorspronkelijke projectduur kan worden afgeleid uit (1) een wijzigingsverzoek op looptijd met als resultaat dat de einddatum is verlengd (dossierinventarisatie), of (2) uit de bevestiging van de veehouder dat deze de huidige einddatum niet als haalbaar ziet (interviews). De informatie van beide onderdelen is gecombineerd en geanalyseerd voor het vaststellen van het aantal veehouders dat vertraging oploopt.

Veehouders die hebben aangegeven dat de huidige einddatum hen niet haalbaar lijkt, verkeren op dit moment in onzekerheid door verschillende knelpunten. Het gevolg van deze knelpunten is in veel gevallen nog niet te overzien en daarom was het ook niet mogelijk om aan te geven hoeveel vertraging zij oplopen. Het vaststellen van de omvang van vertraging is daarom alleen gebaseerd op de wijzigingsverzoeken die hebben geleid tot een verlenging van de projectduur.

- *Doelstelling 3: Inzicht verkrijgen in de knelpunten die bij de uitvoering van de projecten worden ervaren, en wat de gevolgen zijn van deze knelpunten.*

In deze inventarisatie zijn alle genoemde knelpunten geanalyseerd, ongeacht of deze direct te linken zijn aan de vertraging van de lopende Sbv-projecten. Deze inventarisatie is gedaan op basis van input van alle projectactiviteiten, behalve de dossierinventarisatie. Het resultaat hiervan zijn 5 soorten knelpunten:

1. Vergunningaanvragen
2. Financiën
3. Proefstalaanvragen
4. Ontwikkeling van de maatregelen
5. Samenwerkingsverband

Vervolgens is per knelpunt bepaald welke informatie is opgehaald, wat heeft geleid tot een algemene indeling per knelpunt: (1) kwantitatieve informatie op veehouderniveau, (2) het aantal veehouders dat het betreffende onderwerp als knelpunt heeft benoemd, (3) het perspectief van de overige deelnemers op dit knelpunt en (4) de gevolgen van het knelpunt.

De kwantitatieve informatie op veehouderniveau (1) en het aantal veehouders dat het betreffende onderwerp als knelpunt heeft benoemd (2), is gebaseerd op informatie uit de enquête en interviews afgenomen bij de veehouders. Informatie over het perspectief van de overige deelnemers op de betreffende knelpunten (3), is gebaseerd op informatie die komt uit meerdere projectactiviteiten, namelijk: de bijeenkomst met penvoerders en subsidieadviseurs, de bijeenkomst met onderzoeksorganisaties en de enquête overige ondernemingen. Specifiek voor het knelpunt 'vergunningen' is ook informatie gebruikt uit de bijeenkomst met de adviesbureaus vergunningen.

Voor het in kaart brengen van de gevolgen van de knelpunten (4) is geanalyseerd in hoeverre de knelpunten leiden tot vertraging of het risico geven op stoppen van een project. Om te bepalen in hoeverre een knelpunt tot vertraging leidt, is het aantal veehouders dat het betreffende knelpunt ervaart (2) vergeleken met de veehouders die daadwerkelijk vertraging oplopen (doelstelling 2). Of het betreffende knelpunt risico geeft op het daadwerkelijke stoppen van projecten, blijkt uit de interviews die zijn gevoerd met de veehouders.

- *Doelstelling 4: Het opstellen van aanbevelingen in relatie tot mogelijke oplossingen voor de geïnventariseerde knelpunten.*

De aanbevelingen zijn opgesteld aan de hand van de projectresultaten en bijbehorende conclusies. Daarnaast zijn tijdens de bijeenkomst met penvoerders en subsidieadviseurs en de bijeenkomst met adviesbureaus betrokken bij vergunningaanvragen, oplossingsrichtingen besproken voor de genoemde knelpunten. Deze oplossingsrichtingen zijn gevolgd bij het opstellen van de aanbevelingen.

5 Huidige status en omvang vertraging

In dit hoofdstuk wordt eerst de huidige status van de 61 projecten op projectniveau weergegeven. Dan wordt de huidige status op veehouderniveau inzichtelijk gemaakt door een verdeling van de 67 geïnterviewde veehouders per fase van het project. Daarna wordt verder ingegaan op het aantal projecten en veehouders dat vertraging oploopt en waaruit deze vertraging blijkt. Als laatste wordt een indicatie gegeven van de omvang van de vertraging.

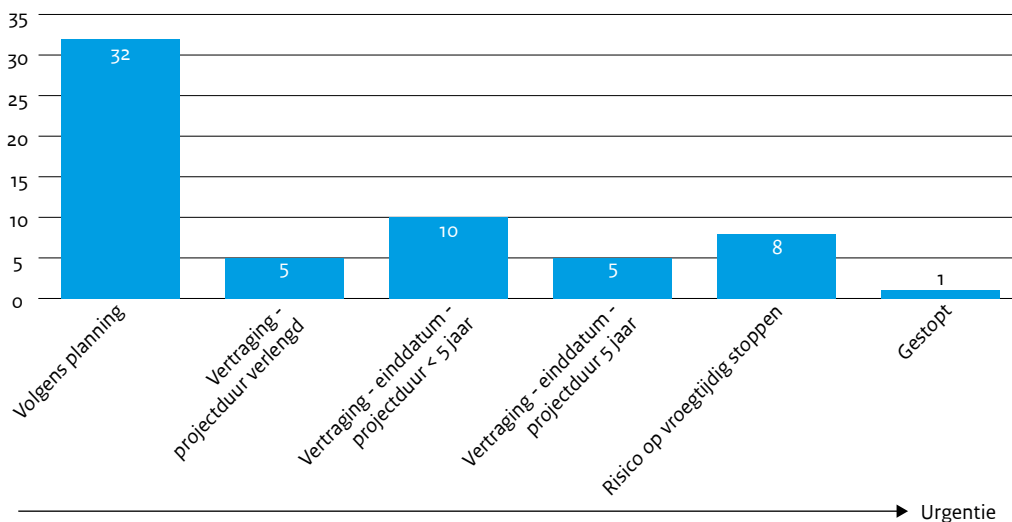
5.1 Huidige status projecten en veehouders

Deze paragraaf geeft inzicht in wat de huidige status is van de 61 projecten op zowel projectniveau als op veehouderniveau. Hiervoor is de informatie van de 67 geïnterviewde veehouders gebruikt en waar nodig de dossierinventarisatie. De status per project gaat over de vraag of het project volgens planning lijkt te lopen, vertraging heeft opgelopen, dreigt te stoppen of al is gestopt. De status per veehouder is weergegeven met de verschillende fasen waarin het project bij de veehouder zich op dit moment bevindt.

5.1.1 Huidige status projecten op projectniveau

In figuur 5.1 is voor het totaal van 61 projecten weergegeven wat de huidige status is. Hierbij zijn de projecten ingedeeld in 6 verschillende categorieën. De categorieën van links naar rechts staan op volgorde van urgentie. Wanneer bij één project meerdere categorieën horen, staat het project in de categorie met de hoogste urgentie.

Figuur 5.1: 61 projecten uitgezet tegen de verschillende status categorieën

32 projecten (52%) volgens planning

Voor 32 projecten geldt dat deze volgens planning lijken te verlopen. De veehouders die deelnemen aan deze projecten hebben niet aangegeven dat de einddatum van het project hen niet haalbaar lijkt. En de projectduur⁸ is tot nu toe niet verlengd. Ook zijn er geen uitspraken gedaan dat er een risico bestaat op het eerder beëindigen van het project. Dit betekent niet dat bij deze projecten geen knelpunten worden ervaren. Maar het lijkt vooralsnog mogelijk om de uit te voeren activiteiten met eventueel bijbehorende knelpunten binnen de projectduur af te ronden.

⁸ Projectduur: de totale duur van het project waarvan fase 1 en fase 2 onderdeel zijn.

5 projecten (8%) vertraagd – projectduur verlengd

Voor 5 projecten is er sprake van vertraging omdat de projectduur al is verlengd met een wijzigingsverzoek. Maar bij deze projecten is er op dit moment geen reden om te denken dat het niet mogelijk is om het project binnen de nieuwe projectduur af te ronden. Daarnaast zijn er nog 4 extra projecten waarbij de projectduur is verlengd met een wijzigingsverzoek. Maar voor deze 4 projecten is ook een andere categorie uit figuur 5.1 van toepassing met een hogere urgentie, waardoor deze 4 projecten in een andere categorie zijn geplaatst.

10 projecten (16%) vertraagd – projectduur minder dan 5 jaar

Bij 10 projecten is door minimaal één veehouder in het samenwerkingsverband aangegeven dat de huidige einddatum van het project niet haalbaar lijkt. Wanneer één veehouder vertraging oploopt en daardoor de einddatum niet haalt, heeft dit tot gevolg dat het hele project vertraging oploopt. Het vaststellingsverzoek, en daarmee de afsluiting van het project, kan namelijk pas worden ingediend wanneer het volledige project bij alle veehouders is uitgevoerd. Voor deze 10 projecten geldt dat de projectduur onder het maximum van 5 jaar ligt en er daardoor nog ruimte is om de projectduur te verlengen. Deze extra tijd biedt mogelijk genoeg ruimte om het project alsnog te kunnen afronden. Naast deze 10 projecten is er nog één project waarbij de huidige einddatum als niet haalbaar wordt gezien en er nog ruimte is tot verlenging. Maar voor dit project is ook een andere categorie uit figuur 5.1 van toepassing met een hogere urgentie, waardoor dit project onder die categorie is geplaatst.

5 projecten (8%) vertraagd – projectduur 5 jaar

Bij 5 projecten is door de enige veehouder in het samenwerkingsverband aangegeven dat de huidige einddatum van het project niet haalbaar lijkt. Deze projecten hebben al een projectduur van 5 jaar, waardoor er binnen de regels van de Sbv-regeling die er nu zijn geen mogelijkheid meer is om de projectduur te verlengen. Op basis van de huidige regels kunnen deze projecten niet op tijd worden afgerond. Daarnaast zijn er nog 5 projecten waarbij door een deelnemende veehouder de einddatum als niet haalbaar wordt gezien. Maar deze 5 projecten lopen ook risico op eerder stoppen, waardoor deze projecten in die categorie zijn geplaatst.

8 projecten (13%) lopen risico op eerder stoppen

Voor 8 projecten geldt dat er een risico bestaat op het eerder beëindigen van het project door de knelpunten die worden ervaren. Deze knelpunten bestaan vooral uit financiële aspecten van het project. Bij 3 van deze 8 projecten doen meerdere veehouders mee aan het project. Maar per project heeft één veehouder aangegeven het project mogelijk eerder te moeten stoppen. Voor deze projecten geldt dat als de overige veehouders wel de mogelijkheid hebben om ermee verder te gaan, het project met een lager aantal veehouders kan worden afgerond.

1 project (3%) eerder beëindigd

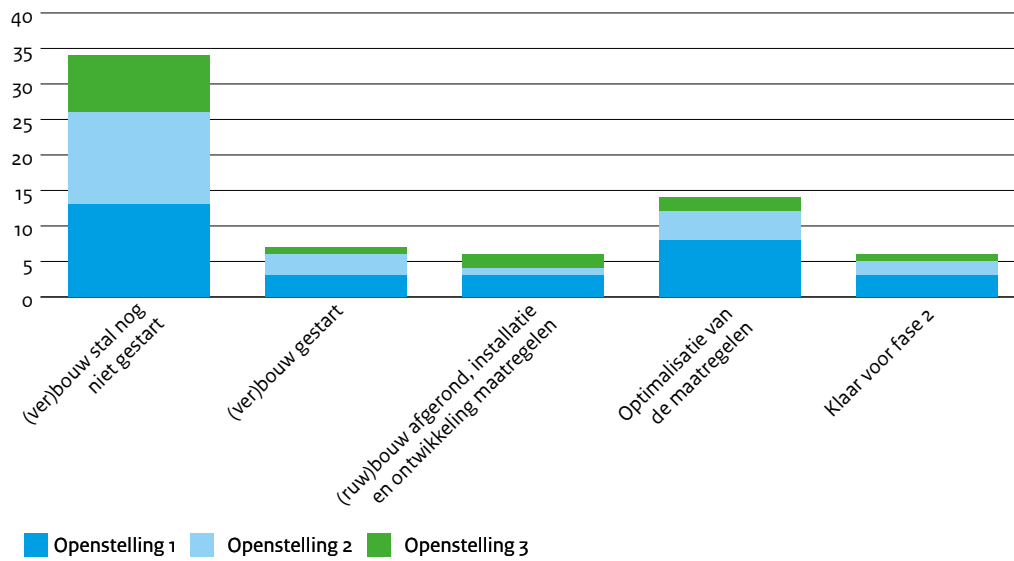
Eén project is eerder beëindigd. De reden hiervoor is dat bij de betrokken veehouder een Natura-2000 gebied in de nabije omgeving als stikstofgevoelig is aangewezen tijdens de uitvoering van het project. Door deze ontwikkeling was er niet genoeg perspectief om met het project verder te gaan.

5.1.2

Huidige status projecten op veehouderniveau

Bij afname van de enquête en tijdens de interviews zijn vragen gesteld aan de veehouders die gaan over de huidige status en voortgang van het project. Uit deze informatie blijkt in welk stadium van het project de veehouder tijdens de inventarisatie zit. In figuur 5.2 is voor de 67 geïnterviewde veehouders de huidige status weergegeven. Met verschillende kleurvlakken binnen de staaf is het aandeel veehouders per openstelling in die fase weergegeven.

Figuur 5.2: Aantal projecten op veehouderniveau uitgezet tegen status categorieën op basis van 67 geïnterviewde veehouders

Uit het figuur blijkt dat 51% van de veehouders nog in het stadium is waar de bouw of verbouw van de stal nog niet is gestart. Veehouders die in dit stadium zitten nemen deel aan projecten uit alle 3 de openstellingen. De andere helft van de veehouders heeft al vorderingen gemaakt. Er wordt gebouwd, maatregelen worden ontwikkeld en geoptimaliseerd en bij 6 veehouders zou fase 2 kunnen starten. Bij de laatste projectstadia bevinden zich over het algemeen meer veehouders van de eerste openstelling.

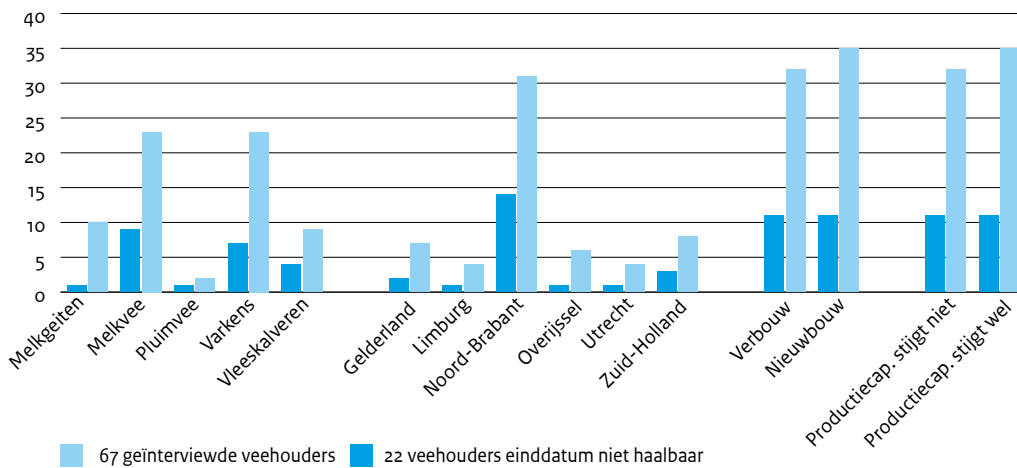
5.2 Inzicht in de vertraging

Deze paragraaf geeft inzicht in hoeveel projecten en veehouders de einddatum van het project niet denken te halen. En bij hoeveel projecten en veehouders de projectduur is verlengd. Vervolgens is vastgesteld bij hoeveel veehouders en bijbehorende projecten sprake is van vertraging. Als laatste wordt laten zien wat de omvang van deze vertraging is.

5.2.1 Einddatum project niet haalbaar

Tijdens de telefonische interviews hebben 22 van de 67 veehouders (33%) aangegeven dat zij denken dat de huidige einddatum van het project niet meer haalbaar is. In figuur 5.3 wordt met de donkergrijze staven weergegeven hoe deze 22 veehouders zijn verdeeld naar diercategorie, provincie, type bouw en eventuele toename van het aantal dieren. De lichtgrijze staven zijn de 67 geïnterviewde veehouders verdeeld naar de verschillende categorieën.

Figuur 5.3: Verdeling van veehouders waarbij einddatum niet haalbaar wordt geacht

Uit bovenstaand figuur blijkt dat de melkgeitenhouders het meest positief zijn over de voortgang: 90% verwacht het project op tijd te kunnen afronden. Bij de andere sectoren verwacht 30 tot 50% het project niet te kunnen afronden voor de huidige einddatum. Relatief gezien lijkt voor veehouders uit Noord-Brabant (45%) en Zuid-Holland (38%) de einddatum het vaakst niet haalbaar. Bedrijven die de stal gaan verbouwen verwachten ongeveer even vaak dat de einddatum niet haalbaar is als bedrijven die een nieuwe stal gaan bouwen. Dat is ook zo bij de omvang van het aantal dieren. Bedrijven die in omvang gelijk blijven en bedrijven waarbij het aantal dieren door het project gaat toenemen verwachten ongeveer even vaak dat de einddatum niet haalbaar is.

Van de 22 veehouders die verwachten dat de huidige einddatum van het project niet haalbaar is, hebben 10 veehouders op dit moment al de maximale projectduur van 5⁹ jaar. Binnen de voorwaarden die er op dit moment zijn voor de regeling is het dus niet waarschijnlijk dat deze projecten succesvol kunnen worden afgerond. De overige 12 veehouders die denken dat de huidige einddatum niet haalbaar is, zitten nog niet aan de maximale projectduur van 5 jaar. Deze projecten hebben een gemiddelde projectduur van 3,4 jaar, dus het is nog mogelijk om de projectduur met gemiddeld 1,6 jaar te verlengen. Hierdoor zal een deel van de 22 veehouders waarschijnlijk het project toch kunnen afronden binnen de voorwaarden die nu gelden voor de regeling. In tabel 5.1 zijn de genoemde aantallen schematisch weergegeven.

⁹ Eén van deze 10 projecten kent een projectduur van 2 jaar. Omdat dit project zich alleen op fase 2 richt, geldt voor dit project een maximale projectduur van 2 jaar. Ook voor dit project geldt daarom dat er geen mogelijkheid is meer tot verlengen van de projectduur.

Tabel 5.1: Aantal veehouders die verwachten dat de huidige einddatum niet haalbaar is, verdeeld naar projectduur

Huidige projectduur	Aantal veehouders die de einddatum niet haalbaar achten	Aantal projecten waarbij deze veehouders zijn betrokken
Korter dan 5 jaar	12	11
5 jaar	10	10

5.2.2 Projectduur verlengd

De gemiddelde projectduur op moment van subsidieverlening was 4,3 jaar (op basis van 59 projecten¹⁰). Als er vertraging is binnen een project kan een verzoek tot wijziging van de projectduur worden ingediend, op voorwaarde dat het project nog niet de maximale projectduur van 5 jaar heeft. Op het moment van deze inventarisatie hebben 9 projecten met een wijzigingsverzoek de projectduur verlengd. De gemiddelde projectduur in de huidige situatie¹¹, dus na wijziging van de projectduur van de betreffende 9 projecten, is 4,5 jaar. De vergelijking tussen de situatie bij verlening en de huidige situatie met de daarbij behorende verschillen staat in tabel 5.2.

Tabel 5.2: Gemiddelde projectduur (in jaren) – verschil tussen subsidieverlening en huidige situatie

	Situatie subsidieverlening	Huidige situatie	Vershil
Gemiddelde projectduur	4,3	4,5	+ 0,2
Gemiddelde duur fase 1	3,1	3,4	+ 0,3
Gemiddelde duur fase 2	1,6	2,9	+ 1,3

Bovenstaande tabel laat zien dat de gemiddelde projectduur is gestegen met 0,2 jaar vergeleken met de situatie bij verlening. Daarmee is natuurlijk ook de duur van fase 1 en fase 2 toegenomen. Maar de stijging van fase 1 en fase 2 is groter dan de stijging van de gemiddelde projectduur. Dit verschil is te verklaren door het feit dat deze 2 fasen elkaar binnen een project kunnen overlappen. Bij meerdere projecten is ervoor gekozen om fase 2 te verlengen en daarmee fase 1 te overlappen. De reden hiervoor is dat de onderzoeksorganisatie op deze manier meer tijd heeft voor het uitvoeren van werkzaamheden om voor te bereiden op de emissiemetingen. Bijvoorbeeld voor het opstellen van een meetplan.

5.2.3 Aantal veehouders en projecten met vertraging

Zoals in paragraaf 5.1.1 al is toegelicht is er sprake van vertraging wanneer de projectduur met een wijzigingsverzoek is verlengd vergeleken met de oorspronkelijke projectduur. Of wanneer de veehouder tijdens het interview heeft aangegeven dat de huidige einddatum van het project niet haalbaar lijkt. Of beide.

Uit paragraaf 5.2.1 blijkt dat 22 veehouders hebben aangegeven te verwachten dat de huidige einddatum van het project niet haalbaar is. Zij verwachten dus een langere projectduur nodig te hebben. Deze 22 veehouders zijn betrokken bij 21 projecten waaraan in totaal 32 veehouders deelnemen. Hieruit is af te leiden dat niet alle veehouders binnen één samenwerkingsverband dezelfde mening hebben als het gaat om de haalbaarheid van de einddatum. Dit verschil in mening is te verklaren door het verschil in de voortgang per veehouder. Maar door het moment van indienen van het vaststellingsverzoek lopen wel alle veehouders binnen het samenwerkingsverband dezelfde vertraging op. Daarnaast blijkt uit paragraaf 5.2.2 dat bij 9 projecten de projectduur is verlengd door vertraging waardoor de projectduur niet meer haalbaar was. Bij deze projecten zijn 16 veehouders betrokken.

¹⁰ Van de 61 verleende projecten is één project eerder beëindigd en daarom niet meegenomen in de berekening. Daarnaast richt één project zich alleen op de emissiemetingenfase (fase 2) en heeft daardoor een extreem korte projectduur; het meenemen van deze projectduur in het gemiddelde zou een vertekent resultaat geven.

¹¹ Peildatum huidige situatie: 16 januari 2023

Bij 4 projecten, waarbij 6 veehouders zijn betrokken, is de projectduur verlengd én heeft een veehouder in het samenwerkingsverband aangegeven dat de einddatum van het project niet haalbaar lijkt. Om een zuiver beeld te geven van het aantal veehouders en projecten met vertraging is voor deze dubbeltelling gecorrigeerd. Daarmee is er bij 42 veehouders sprake van vertraging die deelnemen aan 26 projecten. Dit aantal van 26 is niet gelijk aan de 20 projecten met vertraging die staan in figuur 5.1. Dat komt doordat bij 6 van de 26 projecten ook sprake is van een risico op eerder beëindigen van het project, wat een hogere urgentie heeft waardoor deze 6 projecten in deze categorie zijn geplaatst

In tabel 5.3 zijn de aantallen per categorie weergegeven zoals in bovenstaande alinea's uitgelegd.

Tabel 5.3: Aantal veehouders en projecten met vertraging

	Veehouders	Projecten
<i>Projectduur verlengd</i>	16	9
<i>Einddatum niet haalbaar</i>	32	21
<i>Projectduur verlengd + einddatum niet haalbaar</i>	6	4
<i>Aantal veehouders en projecten met vertraging</i>	42	26

5.2.4

Omvang van de vertraging

Veehouders die hebben aangegeven dat de huidige einddatum niet haalbaar lijkt, doen dit om verschillende redenen. De gevolgen hiervan zijn nog niet te overzien en daarom was het niet mogelijk om aan te geven hoeveel vertraging zij oplopen. Het vaststellen van de omvang van vertraging kan daarom alleen met de wijzigingsverzoeken die hebben geleid tot een verlenging van de projectduur.

De omvang van de vertraging in jaren is weergegeven in tabel 5.4. Omdat deze gegevens alleen zijn gebaseerd op de wijzigingsverzoeken, is het slechts een indicatie en geen volledig beeld van de omvang van de totale vertraging. In de eerste rij van de tabel staat het verschil in gemiddelde projectduur tussen de situatie bij subsidieverlening en de situatie nu. Deze gemiddelde projectduur is op basis van 59 projecten. Voor 9 van de 59 projecten is de projectduur op verzoek verlengd. De opvolgende rijen in de tabel geven de bijbehorende gemiddelde vertraging en spreiding hiervan.

Tabel 5.4: Omvang van vertraging in jaren

	Duur vertraging	Aantal projecten
<i>Gemiddeld verschil projectduur</i>	0,2	59 projecten
<i>Gemiddelde vertraging projectduur</i>	1,4	9 projecten
<i>Minste vertraging projectduur</i>	0,5	9 projecten
<i>Meeste vertraging projectduur</i>	3,0	9 projecten

De 9 projecten waarbij de projectduur is verlengd, hebben een vertraging van gemiddeld 1,4 jaar. Het project met de minste vertraging heeft een verschil in projectduur van een half jaar. Het project met de meeste vertraging heeft een verschil in projectduur van 3 jaar.

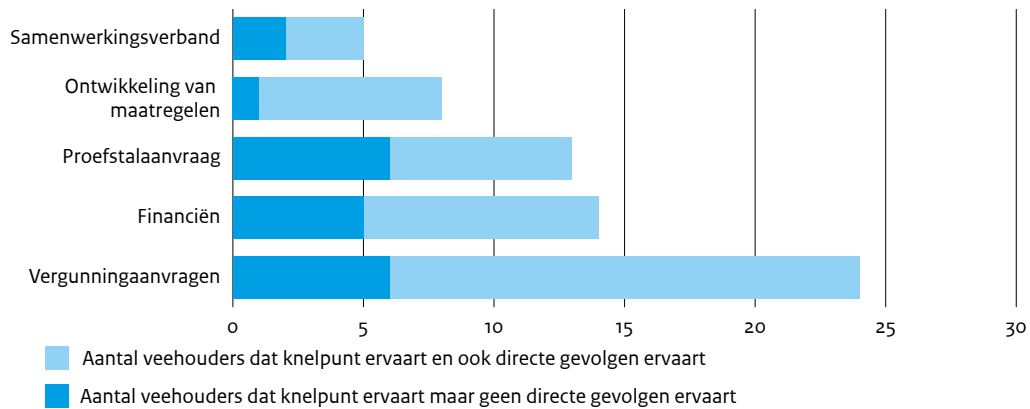
6 Knelpunten

In dit hoofdstuk worden de knelpunten die door de 67 geïnterviewde veehouders worden ervaren uiteengezet en toegelicht. Eerst wordt een overzicht gegeven van de verschillende knelpunten. Daarna wordt ieder knelpunt toegelicht met relevante kwantitatieve informatie. Zoals het aantal veehouders dat het knelpunt ervaart en waarom, het perspectief van de overige deelnemers en de gevolgen van het knelpunt waar het om gaat.

6.1 Overzicht knelpunten

Van de 67 geïnterviewde veehouders, ervaren 45 veehouders (67%) knelpunten bij de uitvoering van het Sbv-project. Figuur 6.1 geeft een overzicht van deze knelpunten en laat zien door hoeveel van de veehouders deze worden ervaren. De totale lengte van de staaf geeft het aantal veehouders weer dat het betreffende knelpunt ervaart. De kleurverdeling binnen de staaf is het aandeel veehouders dat direct gevolgen ervaart door de knelpunt(en). Deze gevolgen zijn of vertraging van het project of het misschien eerder beëindigen van het project. De som van de staven is niet gelijk aan 45 omdat een veehouder meerdere knelpunten kan ervaren.

Figuur 6.1: Overzicht van de knelpunten en het aantal veehouders per knelpunt

Uit dit figuur blijkt dat vergunningaanvragen het meest genoemde knelpunt is, namelijk door 24 veehouders. Het grootste gedeelte van deze 24 veehouders ervaart mogelijk ook directe gevolgen als gevolg van dit knelpunt. Daaropvolgend zijn de proefstalaanvraag en financiën de meest genoemde knelpunten. De ontwikkeling van maatregelen en het samenwerkingsverband zijn minder vaak genoemd. Voor alle knelpunten geldt dat het grootste gedeelte van de veehouders die deze ervaren, mogelijk ook directe gevolgen ervaart als gevolg van dit knelpunt.

6.2 Proefstalaanvraag

Stalsystemen die al erkend zijn en toegepast kunnen worden in de praktijk zijn opgenomen in [bijlage 1](#) van de Regeling ammoniak en veehouderij (Rav). Innovatieve stalsystemen die nog niet zijn opgenomen in deze bijlage moeten een erkenningsprocedure doorlopen binnen de Rav. Pas dan kunnen ze toegepast worden in de praktijk. De eerste stap binnen deze procedure is een aanvraag voor een bijzondere emissiefactor, ofwel een proefstalaanvraag. Deze aanvraag wordt ingediend door een veehouder die het innovatieve systeem in gebruik wil nemen en ook het effect van het systeem op de vermindering van ammoniak wil laten meten. Voor deze aanvraag werkt de veehouder samen met de producent van het innovatieve systeem

en een meetinstantie. De aanvraag wordt ingediend bij het secretariaat van de Rav binnen RVO. Binnen 20 weken¹² na ontvangst van de aanvraag wordt een besluit genomen. Deze periode wordt langer als aanvullende informatie is opgevraagd bij de aanvrager. Als input voor het besluit vraagt RVO advies aan de Technische Advies Pool (TAP), welke bestaat uit deskundigen op het gebied van emissiearme stalsystemen en uit meetdeskundigen.

Omdat binnen de Sbv-innovatiemodule nieuwe innovatieve stalsystemen worden onderzocht en ontwikkeld, zijn deze systemen vaak nog geen onderdeel van bijlage 1 van de Rav. Wanneer een systeem nog geen onderdeel is van deze bijlage, kan er ook geen vergunning op basis van het innovatieve systeem worden aangevraagd. Dit heeft als gevolg dat een veehouder die meedoet aan een Sbv-project eerst een proefstalaanvraag verleend moet krijgen. De uiteindelijke proefstalbeschikking omvat een bijzondere emissiefactor waarmee de veehouder de vergunningen die nodig zijn kan aanvragen.

6.2.1 Proefstalaanvragen nodig en doorlooptijd aanvraag

29 van de 67 veehouders hebben aangegeven een proefstalaanvraag te moeten indienen voor het uitvoeren van het Sbv-project (zie tabel 6.1). Dit aantal is opvallend laag omdat de systemen die bedoeld zijn binnen de Sbv-projecten vaak nog niet in bijlage 1 van de Rav staan. Het is onduidelijk hoe de overige veehouders de stalsystemen die ze voor ogen hebben vergunningtechnisch kunnen toepassen. Van de 29 veehouders hebben 22 veehouders de proefstalaanvraag al ingediend. De overige 7 veehouders moeten de aanvraag nog indienen. Van de 22 ingediende aanvragen zijn al 10 proefstalaanvragen toegewezen, één aanvraag is afgewezen. De overige 11 aanvragen zijn nog in behandeling.

Tabel 6.1: Proefstalaanvragen nodig, ingediend en verleend

<i>Veehouders proefstalbeschikking nodig</i>	29
<i>Veehouders proefstalaanvraag nog niet ingediend</i>	7
<i>Veehouders proefstalaanvraag ingediend</i>	22
<i>Proefstalaanvraag toegewezen</i>	10
<i>Proefstalaanvragen afgewezen</i>	1
<i>Proefstalaanvraag nog in behandeling</i>	11

Tabel 6.2 geeft de bruto en netto doorlooptijden weer van een 'reguliere' proefstalaanvraag bij de Rav. En een proefstalaanvraag in het kader van de Sbv. Hierbij betreft de bruto doorlooptijd het moment van de ontvangst van een complete proefstalaanvraag tot en met het moment van het versturen van de beschikking. De netto doorlooptijd is de bruto doorlooptijd min de tijd dat de aanvraag bij de aanvrager ligt ter aanvulling of voor vragen. De doorlooptijden zijn alleen gebaseerd op de proefstalaanvragen waarop al een besluit is genomen. De 11 proefstalaanvragen die nog in behandeling zijn, zijn hierin dus niet meegenomen.

Tabel 6.2: Bruto en netto doorlooptijden Rav algemeen en Sbv (in weken)

	Bruto doorlooptijd	Netto doorlooptijd
<i>Regeling ammoniak en veehouderij (regulier)</i>	43	21,6
<i>Subsidierегeling brongerichte verduurzaming (Sbv)</i>	36,5	18,8

¹² wetten.nl - Regeling - Regeling ammoniak en veehouderij - BWBR0013629 (overheid.nl) (Artikel 3, lid 6)

Gemiddeld wordt 36,5 weken na het indienen van een proefstalaanvraag voor de Sbv de beschikking door RVO afgegeven. De bruto doorlooptijd van deze aanvragen ligt bijna 2 keer zo hoog als de netto doorlooptijd. Daarnaast liggen zowel de bruto als netto doorlooptijd van een ‘reguliere’ proefstalaanvraag hoger dan een proefstalaanvraag via de Sbv. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat de kwaliteit van de aanvragen via de Sbv hoger is dan de ‘reguliere’ aanvragen, waardoor er sprake is van een kortere doorlooptijd. Bij de Sbv zijn, voordat de proefstalaanvraag wordt ingediend, namelijk de details van het systeem al uitgewerkt voor de subsidieaanvraag. Ook is de onderzoeksorganisatie onderdeel van het samenwerkingsverband, wat mogelijk kan bijdragen aan de kwaliteit van de aanvraag.

6.2.2 Aantal veehouders proefstalaanvraag genoemd als knelpunt

Tijdens de interviews zijn de 29 veehouders die hebben aangegeven een proefstalaanvraag te moeten indienen, gevraagd naar hun ervaringen en eventuele knelpunten die zij ervaren bij de (voorbereiding van) aanvraag. 7 van deze veehouders hebben de aanvraag nog niet ingediend en hebben aangegeven geen knelpunten te ervaren bij de voorbereiding hiervan. Van de 22 veehouders die de aanvraag al hebben ingediend, hebben 7 veehouders aangegeven het proces positief te hebben ervaren. Eén veehouder heeft aangegeven nog geen uitspraak te kunnen doen over zijn ervaringen omdat de aanvraag pas net is ingediend. Een andere veehouder geeft aan van de aanvraag af te willen zien, maar heeft hiervoor geen reden gegeven. De overige 13 veehouders lieten weten de proefstalaanvraag als knelpunt te ervaren. Dit betekent dat 59% van de veehouders die een proefstalbeschikking nodig heeft en al heeft ingediend, de procedure hierbij als knelpunt ervaart.

De reden die het meest genoemd werd waardoor de proefstalaanvraag als knelpunt wordt ervaren, is dat de aanvraagprocedure volgens veehouders lang en traag is. Andere redenen zijn slechte communicatie vanuit RVO, complexiteit van de procedure en ontevredenheid over de uitkomst. De laatste reden is omdat de bijzondere emissiefactor die is vastgesteld in de proefstalbeschikking hoger is dan verwacht. Tabel 6.3 geeft de aantallen per genoemde categorie.

Tabel 6.3: Redenen achter proefstalaanvraag als knelpunt door veehouders

	Aantal keer benoemd
Lange en trage procedure	7
Slechte communicatie vanuit RVO	2
Complex procedure	2
Ontevreden over de uitkomst	2

6.2.3 Perspectief op proefstalaanvraag van overige deelnemers

Voor de subsidieadviseurs ervaren de proefstalaanvraag als een knelpunt. Ook heeft één overige onderneming een knelpunt benoemd over de procedure van de proefstalaanvraag. Deze knelpunten komen voor een groot deel overeen met de knelpunten genoemd door de veehouders.

De andere deelnemers geven net als de veehouders aan dat de procedure van de proefstalaanvraag lang en traag is. Ze vinden dat het wachten op een proefstalbeschikking voor veel vertraging zorgt door onder andere vaak en veel aanvullende vragen. Daarnaast vinden ze dat de proefstalprocedure erg complex is. De stukken die ze moeten aanleveren en de onderbouwing daarbij moet volgens hen steeds uitgebreider en gedetailleerder.

“De TAP beoordeling van meetplannen is een langdurig en taai proces. Als we hierop moeten wachten (...) zouden we 1 jaar tijd verliezen”, en “(...) de leden van de TAP zijn erg kritisch en worden vaak veel aanvullingen gevraagd waardoor het proces lang duurt”.

“Het meetplan moet steeds uitgebreider en gedetailleerder”.

6.2.4 Gevolgen van het knelpunt proefstalaanvraag

De lange en complexe procedure voor proefstalaanvragen leidt over het algemeen alleen tot vertraging van het project omdat de procedure meer tijd inneemt dan in eerste instantie gedacht. Er is geen reden om te denken dat dit knelpunt de oorzaak is voor het mogelijk eerder beëindigen van een project.

13 veehouders hebben aangegeven de proefstalaanvraag als knelpunt te ervaren. 4 veehouders ondervinden hier geen directe gevolgen van. 2 veehouders moeten het project mogelijk eerder beëindigen, maar hier is de proefstalaanvraag niet de onderliggende reden van. Bij 7 veehouders is er sprake van vertraging van het project én wordt de proefstalaanvraag als knelpunt benoemd waardoor deze hieraan onderliggend kan zijn. Bij 2 van deze 7 veehouders is de proefstalaanvraag de enige reden voor de vertraging. In tabel 6.4 zijn de verschillende aantallen veehouders per categorie weergegeven zoals hiervoor benoemd.

Tabel 6.4: Gevolgen van de proefstalaanvraag als knelpunt

	Aantal veehouders
<i>Proefstalaanvraag knelpunt zonder directe gevolgen</i>	4
<i>Proefstalaanvraag knelpunt maar gaat stoppen met ander knelpunt als reden</i>	2
<i>Proefstalaanvraag enige knelpunt bij veehouder met vertraging</i>	2
<i>Proefstalaanvraag één van de knelpunten bij veehouder met vertraging</i>	5

6.3 Vergunningaanvragen

Om het voorgenomen innovatieve stalsysteem toe te passen heeft de veehouder mogelijk één of meerdere nieuwe vergunningen nodig. De vergunningaanvraag en bijbehorende procedure gebeurt vaak in de beginfase van het project. Zodra de vergunningen afgegeven zijn die de veehouder nodig heeft, kan de (ver) bouw van het stalsysteem met de emissiereducerende maatregelen starten. Afhankelijk van de situatie bij de betreffende veehouder en het voorgenomen stalsysteem, kunnen over het algemeen de volgende type melding of vergunningen van toepassing zijn:

- melding Activiteitenbesluit milieubeheer (MAM)
- omgevingsvergunning beperkte milieutoets (OBM)
- omgevingsvergunning milieu (OM)
- omgevingsvergunning bouw (OB)
- een vergunning in het kader van de Wet natuurbescherming (WNB).

Een melding Activiteitenbesluit en aanvraag voor de verschillende omgevingsvergunningen worden gedaan bij de betreffende gemeente, maar vaak beoordeeld door de omgevingsdienst. Een aanvraag voor een vergunning Wet natuurbescherming wordt ingediend bij de provincie. Een veehouder is verantwoordelijk voor het krijgen van de toestemming die nodig zijn, maar heeft daarbij vrijwel altijd ondersteuning nodig van een adviseur.

6.3.1 Aantal veehouders vergunningen nodig, ingediend en verleend

Tijdens de interviews met de 67 veehouders hebben 39 veehouders (58%) aangegeven één of meerdere vergunningen nodig te hebben om het stalsysteem dat ze voor ogen hebben toe te passen. Voor 10 veehouders is nog onbekend of zij een nieuwe vergunning nodig hebben. En 18 veehouders hebben aangegeven geen nieuwe vergunning nodig te hebben (zie tabel 6.5).

Tabel 6.5: Nieuwe vergunning(en) benodigd, niet benodigd of nog onbekend

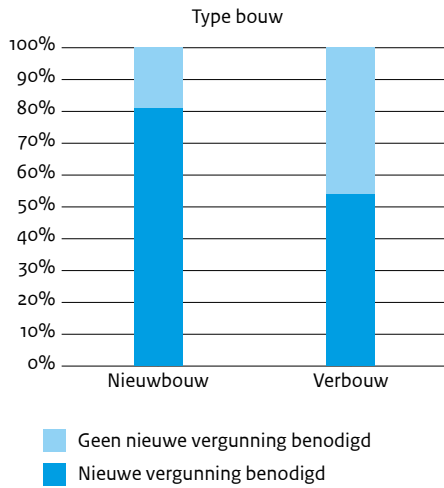
	Aantal veehouders
Nieuwe vergunning(en) nodig	39
Geen nieuwe vergunning(en) nodig	18
Nog onbekend of nieuwe vergunning(en) nodig zijn	10

Redenen waarom een veehouder van mening is geen nieuwe vergunning nodig te hebben zijn:

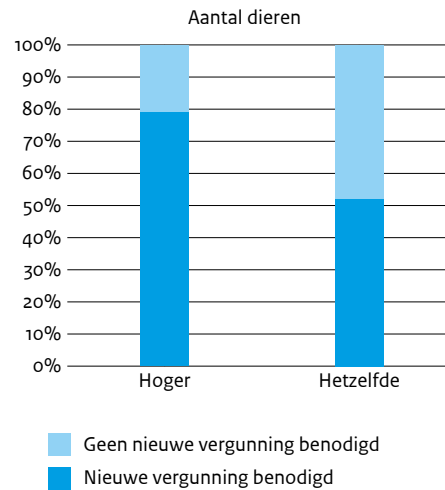
- al in bezit van de juiste vergunningen;
- geen sprake van uitbreiding en door het systeem wordt emissie verminderd, dus wordt in totaal minder uitgestoten;
- al in bezit van een vergunning met luchtwasser en deze wordt tegelijk met het voorgenomen stalsysteem gebruikt.

In figuur 6.2 en 6.3 staat voor verbouw of nieuwbouw en een eventuele stijging van het aantal dieren, of veehouders wel of niet een nieuwe vergunning nodig hebben. Hieruit blijkt dat de meerderheid van de veehouders die aangeeft een nieuwe vergunning nodig te hebben, een nieuwe stal gaat bouwen en daarbij het aantal dieren toeneemt. Bij veehouders die zeggen geen vergunning nodig te hebben ligt dit juist andersom. Zij gaan over het algemeen een bestaande stal verbouwen waarbij het aantal dieren hetzelfde blijft.

Figuur 6.2: Type bouw bij wel of geen nieuwe vergunning

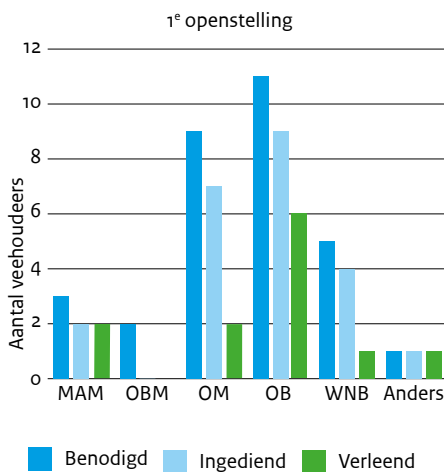

Figuur 6.3: Eventuele stijging aantal dieren bij wel of geen nodig nieuwe vergunning nodig

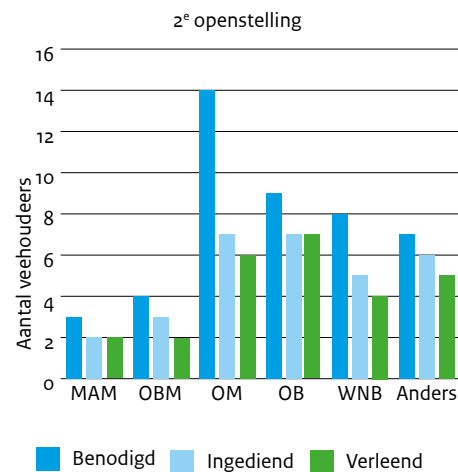

Uit tabel 6.5 blijkt dat 39 veehouders een nieuwe vergunning nodig hebben. Figuur 6.4 tot en met 6.6 geeft per openstelling weer welke type vergunningen nodig zijn door deze veehouders. En of hiervoor al een aanvraag is gedaan of de vergunning is verleend. Eén veehouder kan meerdere typen vergunningen nodig hebben, het totaal aantal van de 3 figuren is daarom niet gelijk aan 39.

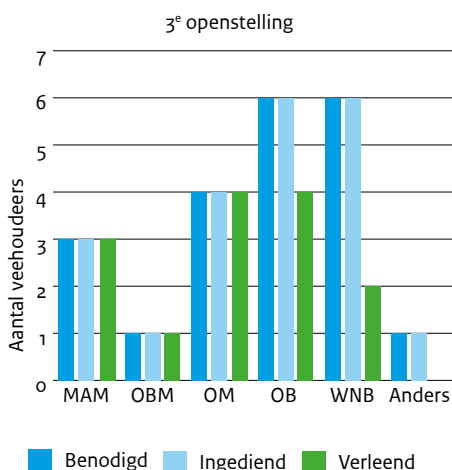
Figuur 6.4: Type vergunningen nodig, ingediend en verleend bij veehouders uit de 1^e openstelling

Figuur 6.5: type vergunningen nodig, ingediend en verleend bij veehouders uit de 2^e openstelling

Figuur 6.6: Type vergunningen nodig, ingediend en verleend bij veehouders uit de 3e openstelling

Uit de figuren 6.4 tot en met 6.6 blijkt dat een omgevingsvergunning milieu of bouw, en de vergunning in het kader van de Wet natuurbescherming het vaakst moeten worden aangevraagd. Volgens de geïnterviewde veehouders moeten er in totaal 72 van één van deze 3 vergunningen worden aangevraagd. Tot nu toe zijn 55 van deze aanvragen ingediend. Dit betekent dat bij 24% van de gevallen waar een vergunning nodig is, de aanvraag nog niet is gedaan. Zelfs bij de eerste openstelling, waar de verleningsbeschikkingen twee jaar geleden al zijn verleend, is in 20% van de gevallen de vergunning nog niet aangevraagd. Daarnaast zijn veel ingediende vergunningaanvragen nog niet beschikt. Bij de omgevingsvergunning milieu is 33% van de aangevraagde vergunningen nog niet verleend, bij de omgevingsvergunning bouw is dit 23%. En 53% van de ingediende vergunningaanvragen voor de Wet natuurbescherming is nog niet verleend. Er zijn echter wel verschillen tussen de 3 openstellingen.

Meest opvallend is dat juist bij de derde openstelling, waarbij de projecten het meest recent hun subsidiebeschikking hebben ontvangen, er minder problemen lijken te zijn met het verkrijgen van de vergunningen dan bij de oudere openstellingen. Bij de derde openstelling heeft 63% van de veehouders de vergunningen al op orde, bij de tweede openstelling 55% en bij de eerste openstelling slechts 36%.

6.3.2 Indicatie doorlooptijden beoordeling vergunningaanvragen

Het bevoegd gezag heeft een wettelijke periode waarin een besluit op de vergunningaanvraag genomen moet worden. Over het algemeen geldt voor de beoordeling van een aanvraag voor een omgevingsvergunning binnen de standaard procedure een termijn van 8 weken. Complexere aanvragen met een hoog risico voor de omgeving verlopen via de uitgebreide procedure in maximaal 6 maanden¹³. In de meeste gevallen geldt voor de omgevingsvergunning milieu de uitgebreide procedure, behalve als er sprake is van een milieuneutrale wijziging. Voor de beoordeling van een vergunningaanvraag in het kader van de Wet Natuurbescherming geldt een wettelijk beoordelingstermijn van 26 weken¹⁴. Het bevoegd gezag, bij een omgevingsvergunning is dat de gemeente en bij de vergunning wet natuurbescherming de provincie, mag het beoordelingstermijn verlengen met 6 weken. Ook wordt de beoordelingstermijn verlengd als aanvullende informatie van de aanvrager gevraagd wordt.

In tabel 6.6 is voor de aanvraag van de omgevingsvergunningen milieu en bouw en voor de vergunning in het kader van de Wet natuurbescherming een indicatie gegeven van hoe lang de beoordeling duurt. Dit is gedaan voor de vergunningaanvragen waarop al een besluit is genomen en voor de vergunningaanvragen waarvan de beoordeling nog loopt¹⁵. De doorlooptijd is een indicatie die is gebaseerd op de indieningsdatum en de

¹³ [Omgevingsloket online - De stappen](#)

¹⁴ [Vergunningaanvraag indienen - BIJ12](#)

¹⁵ De peildatum voor het berekenen van deze doorlooptijd is 21 maart 2023.

eventuele datum van besluit. Die gegevens komen uit de enquête met de veehouders. Deze data is niet gecontroleerd bij bevoegde gezagen of aan de hand van de daadwerkelijke vergunning(aanvraag).

In totaal zijn 18 aanvragen ingediend voor een omgevingsvergunning milieu. Op 12 daarvan is al een positief besluit genomen, de overige 6 zijn nog in behandeling. Voor de omgevingsvergunning bouw geldt dat er 22 aanvragen zijn ingediend, op 17 is er al een positief besluit genomen, de overige 5 zijn nog in behandeling. In het kader van de Wet natuurbescherming zijn er 15 aanvragen ingediend, waar op 7 al een besluit is genomen en bij 8 de aanvraag nog in beoordeling is. In de tabel is het aantal vergunningen (n) aangegeven op basis waarvan de doorlooptijd is berekend.

Tabel 6.6: Indicatie doorlooptijd omgevingsvergunningen en vergunningen in het kader van de Wet natuurbescherming bij Sbv-projecten met bijbehorend wettelijk beoordelingstermijn (in weken)

	Gemiddelde doorlooptijd aanvraag nog in behandeling	Gemiddelde doorlooptijd aanvraag verleend	Wettelijke beoordelings-termijnen
Omgevingsvergunning Milieu	50,6 (n=9)	52,6 (n=6)	8 / 26
Omgevingsvergunning Bouw	58,6 (n=5)	43,9 (n=13)	8 / 26
Vergunning wet natuurbescherming	34 (n=5)	38,4 (n=4)	26

De indicatie van de doorlooptijden voor de beoordeling van de omgevingsvergunning en vergunning Wet natuurbescherming is langer dan de wettelijke beoordelingstermijnen die daarbij horen. Een reden hiervoor kan zijn dat aanvullende informatie opgevraagd moest worden bij de aanvrager, waardoor de beoordelingstermijn is verlengd.

6.3.3 Aantal veehouders vergunningaanvragen genoemd als knelpunt

39 van de 67 veehouders hebben aangegeven één of meerdere nieuwe vergunningen nodig te hebben om het Sbv-project uit te voeren. 23 veehouders hiervan (59%) ervaren de vergunningaanvraag als knelpunt. De algemene reden dat de vergunningaanvraag door hen als knelpunt wordt ervaren is dat de procedure traag gaat en daarmee lang duurt. De redenen die er zijn waardoor de procedure lang duurt zijn wat meer uiteenlopend.

Volgens de veehouders liggen de redenen vooral bij het bevoegd gezag. Volgens hen:

1. is het bevoegd gezag op dit moment overbelast wat het moeilijker maakt om een aanvraag op tijd af te handelen;
2. vindt er wisseling van personeel plaats waardoor er veel herhaling in de procedure zit;
3. is er niet genoeg kennis bij het bevoegd gezag om de aanvragen goed te beoordelen;
4. is er sprake van besluiteloosheid bij bevoegd gezag door de onzekerheden die gaan over emissiearme stalsystemen, en;
5. is het bevoegd gezag teveel op zoek naar zekerheid bij de beoordeling terwijl dit bij innovatie niet geboden kan worden.

Het gevolg van het laatste punt is dat er vaak en veel aanvullende vragen worden gesteld waardoor de procedure langer duurt.

Daarnaast worden de volgende oorzaken nog genoemd: de vergunningaanvraag is stop gezet door de betreffende provincie of er is bezwaar ingediend op het besluit. Of er ligt de wens gebruik te maken van doelvoorschriften binnen de omgevingsvergunning waar nog weinig tot geen procedures en formats voor zijn. Naast de 23 veehouders heeft één veehouder aangegeven de vergunningaanvragen als knelpunt te ervaren, ondanks dat deze nog niet zeker is of er nieuwe vergunningen nodig zijn. Deze veehouder wacht nog een besluit af van bevoegd gezag of de vergunningen die nu gelden blijven voldoen of dat er een nieuwe moet worden aangevraagd. Hierdoor ligt de voortgang van het project op dit moment hoofdzakelijk stil.

Eén van de gevolgen van een lange vergunningprocedure is dat de kosten die hierbij horen oplopen. 5 veehouders hebben specifiek aangegeven dat de vergunningprocedure erg kostbaar is. 38 van de 39 veehouders krijgen ondersteuning van een adviseur bij de vergunningaanvragen. Bij een regelmatig verzoek tot aanvullende informatie of vragen worden de kosten hoger doordat de adviseur meer uren maakt. Of door onderzoek dat uitgevoerd moet worden. Kosten die horen bij de vergunningaanvraag worden niet gesubsidieerd binnen de Sbv-innovatiemodule dus zijn voor de veehouder.

6.3.4 **Perspectief op vergunningaanvragen van overige deelnemers**

Vergunningaanvragen werden al voor de start van deze inventarisatie als een van de belangrijkste knelpunten genoemd. Daarom is er – naast het raadplegen van subsidieadviseurs, onderzoeksorganisaties en overige ondernemingen - een bijeenkomst georganiseerd met adviesbureaus die betrokken zijn bij de vergunningaanvragen. Alle partijen sluiten zich aan bij de ervaringen van de veehouders; zij zien de lange procedure voor vergunningverlening ook als een knelpunt bij de uitvoering van de Sbv-projecten.

Over de redenen die ervoor zorgen dat de procedure lang duurt is ook overeenstemming, maar de overige deelnemers hebben hier ten opzichte van de veehouders nog een aantal aanvullingen op gegeven. De besluiteloosheid bij bevoegd gezag komt volgens hen door de onzekerheid rondom emissiearme stal-systemen, rechtszaken die daarover gaan¹⁶ en de stikstofcrisis. Daarnaast zijn de adviseurs die helpen bij vergunningaanvragen van mening dat Sbv-projecten niet passen in de vergunningprocedure die er nu is, maar dat ze gekoppeld moeten worden aan de Crisis- en herstelwet¹⁷. Deze wet is volgens hen ingericht voor dit soort innovatieve projecten.

“Door de grote onzekerheid rondom emissiearme stalssystemen en de stikstofcrisis worden beslissingen op vergunningaanvragen vertraagd. Vaak komt er direct een code rood wanneer het gaat om een emissiearme stalstelsel. De Rav ligt duidelijk in twijfel, als het om innovatieve stalssystemen gaat is er nog meer onzekerheid”.

Volgens de adviseurs die helpen bij vergunningaanvragen hebben de vele aanvullende vragen door bevoegd gezag mogelijk te maken met de ervaring van de betreffende ambtenaar, waarbij minder ervaring leidt tot meer aanvullende vragen. Ook is volgens de adviseurs de betrokkenheid en kennis over de specifieke situatie bij omgevingsdiensten over het algemeen minder dan bij een ambtenaar van een gemeente.

“Onderbezetting bij bevoegd gezag waardoor onduidelijkheid over behandeltermijnen. Aanmeldnotities en aanvragen komen op de stapel, waarbij er geen eind in zicht lijkt”.

“De betrokkenheid van een ambtenaar is kleiner wanneer de aanvraag wordt behandeld door een omgevingsdienst (gemeente is slechts doorgeefluik). Deze ambtenaren kennen de situatie en veehouder niet, waardoor de beoordeling ingewikkelder is en daardoor langer duurt”.

Daarnaast bevestigen de adviseurs die helpen bij vergunningen aanvragen het signaal van de veehouders dat de kosten die horen bij de vergunningaanvraag inmiddels flink hoger worden. Het oplopen van deze kosten komt volgens hen door de vele gevraagde aanvullingen en noodzakelijke aanpassingen door rekenmodellen die veranderen, wet- en regelgeving en jurisprudentie. De adviseurs merken op dat de veehouders inmiddels erg ontevreden zijn over de kosten die hoger worden en als gevolg mogelijk niet meer willen deelnemen aan het project. Ook omdat het project niet ophoudt bij alleen de vergunningverlening, maar daarna de daadwerkelijke uitvoering nog moet gebeuren.

“Het duurt zodanig lang voordat een aanvraag in behandeling wordt genomen, dat de inhoud ervan door recente ontwikkelingen zoals wijzigingen in wetgeving, provinciale regelgeving, jurisprudentie en programmatuur zoals AERIUS updates alweer achterhaald is”.

¹⁶ <https://www.raadvanstate.nl/@132885/emissiearme-stallen/>

¹⁷ [Innovatieve stalssystemen \(artikel 7ae\) - Kenniscentrum InfoMil](#)

Tot slot merken de adviseurs die helpen bij vergunningaanvragen op dat een andere reden voor de lange procedures (de angst voor) bezwaar kan zijn. Als er bezwaar verwacht wordt is het bevoegd gezag meer terughoudend en op zoek naar meer zekerheid wat leidt tot meer aanvullende vragen. Daarnaast geldt dat volgens de adviseurs details die komen uit casussen van bezwaar en beroep onverkort worden doorvertaald in de beoordeling van andere aanvragen. Daardoor worden de eisen strenger. In aanvulling daarop is volgens de adviseurs de verwachting dat er in de toekomst meer bezwaar gemaakt gaat worden door omwonenden door de laatste ontwikkelingen en uitspraken van toepassing op de veehouderij. Dit alles zorgt ervoor dat de looptijd van de vergunningprocedure langer wordt.

Bij de onderzoeksorganisaties en overige ondernemingen is het knelpunt vergunningaanvragen minder ter sprake gekomen maar zij sluiten zich aan bij bovenstaande conclusie. 2 overige ondernemingen herkennen de lange procedure voor vergunningverlening als knelpunt binnen een project waarbij ze direct betrokken zijn.

6.3.5 Gevolgen van het knelpunt vergunningaanvragen

De vergunningaanvragen leiden zowel tot vertraging van het project als het mogelijk eerder moeten beëindigen van het project.

Uit paragraaf 6.3.3 blijkt dat 24 veehouders vergunningaanvragen als knelpunt ervaren. 5 van deze veehouders hebben hier geen directe gevolgen van. Eén veehouder gaat misschien eerder met het project stoppen, maar de vergunningaanvraag is hiervoor niet de reden. Bij 17 veehouders is sprake van vertraging van het project waarbij de vergunningaanvragen de onderliggende reden kan zijn. Bij één veehouder geldt dat er vertraging is en het project mogelijk eerder wordt beëindigd waarbij vergunningaanvragen de onderliggende reden is. Deze veehouder heeft de vergunningen die nodig zijn voor het project niet verleend gekregen. De veehouder is alsnog van plan om emissiearme maatregelen in zijn stal toe te passen, alleen zijn deze anders dan die van het Sbv-project. Er is tot op dit moment nog geen verzoek aan RVO gedaan om te beoordelen of de nieuwe voorgenomen maatregelen ook toegepast kunnen worden binnen het Sbv-project.

Voor de 18 veehouders die vertraging hebben opgelopen in het project en de vergunningaanvraag als knelpunt zien, is door 9 veehouders de vergunningaanvraag als enige knelpunt benoemd. Hiermee is de kans groot dat dit de oorzaak is voor de opgelopen vertraging. Bij de andere 9 veehouders die vertraging hebben opgelopen, geldt dat de vergunningaanvraag als één van de knelpunten is genoemd. Hierdoor is niet duidelijk te stellen of dit de oorzaak is voor de vertraging die de veehouder heeft opgelopen.

In tabel 6.7 zijn de verschillende aantallen veehouders per categorie weergegeven zoals in bovenstaande alinea's benoemd. Het totaal aantal veehouders in deze tabel is niet gelijk aan 24, omdat bij één veehouder zowel sprake is van vertraging van het project als dreiging tot het eerder stoppen met het project met de vergunningaanvragen als reden.

Tabel 6.7: Gevolgen van vergunningaanvraag als knelpunt

	Aantal veehouders
Vergunningaanvraag knelpunt zonder directe gevolgen	5
Vergunningaanvraag knelpunt maar gaat stoppen met ander knelpunt als reden	1
Vergunningaanvraag enige knelpunt bij veehouder met vertraging	9
Vergunningaanvraag een van de knelpunten bij veehouder met vertraging	9
Vergunningaanvraag knelpunt en gaat hierom mogelijk stoppen	1

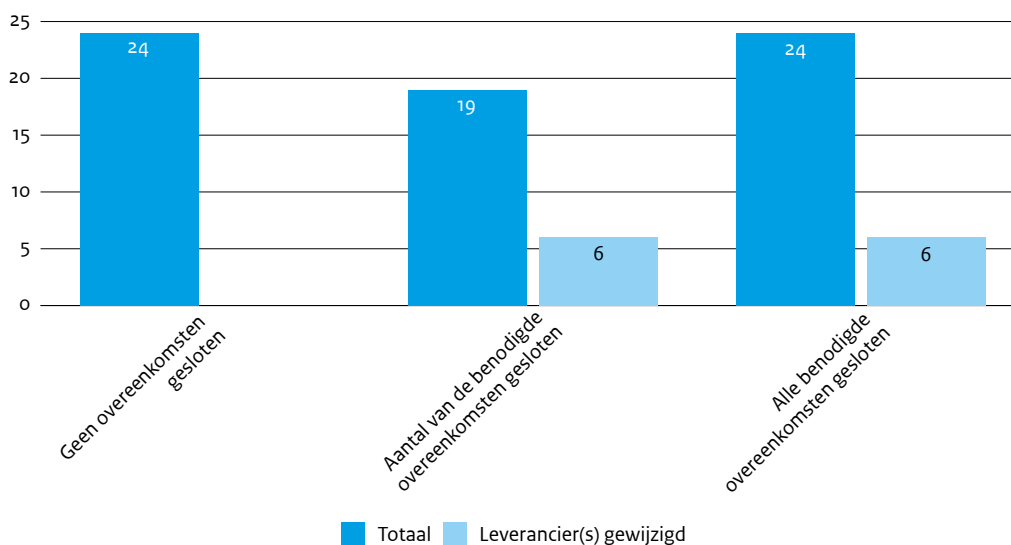
6.4 Financiën

Bij een subsidieaanvraag binnen de Sbv-innovatiemodule moet onder andere een projectbegroting worden bijgevoegd die is onderbouwd met offertes. Deze offertes zijn opgesteld door leveranciers van diensten, materialen en onderdelen die nodig zijn om het voorgenomen innovatieve stalsysteem toe te passen. Tijdens de beoordeling van de aanvraag wordt op basis van deze projectbegroting het subsidiebedrag bepaald. Het bedrag dat niet wordt gesubsidieerd betreft de eigen bijdrage. Deze eigen bijdrage kan door eigen middelen of een lening bij de bank worden gefinancierd. Tijdens de uitvoering van het innovatieproject worden de offertes definitief gemaakt en omgezet in overeenkomsten met leveranciers.

6.4.1 Overeenkomsten met leveranciers

In figuur 6.7 is met de donkergrijze staven weergegeven hoeveel van de 67 geïnterviewde veehouders de overeenkomsten met de leveranciers al hebben gesloten die nodig zijn om het Sbv-project uit te voeren. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen veehouders die nog geen overeenkomsten hebben gesloten, veehouders die een aantal van de overeenkomsten hebben gesloten en veehouders die alle overeenkomsten hebben gesloten. Daarnaast laten de lichtgrijze staven zien hoeveel van de veehouders in de betreffende categorie een aanpassing hebben gedaan in de leveranciers. Hierbij gaat het om een verandering ten opzichte van de leveranciers zoals die staan in de offertes en de begroting bij de subsidieaanvraag en waarmee het dus eerst de bedoeling was om een overeenkomst te sluiten.

Figuur 6.7: Status overeenkomsten met leveranciers

Uit dit figuur blijkt dat 24 van de 67 veehouders nog geen van de overeenkomsten die nodig zijn hebben gesloten en 19 veehouders een aantal van de overeenkomsten die nodig zijn hebben gesloten. Voor deze groep van 43 veehouders geldt daarom dat zij nog overeenkomsten moeten sluiten om het Sbv-project te kunnen uitvoeren. De redenen hiervoor zijn uiteenlopend. De belangrijkste redenen zijn de prijsstijgingen van bouwmaterialen en grondstoffen waardoor het onaantrekkelijk is om op dit moment overeenkomsten af te sluiten. En vergunningen die nog niet rond zijn, en het eerst willen uitdenken en verder ontwikkelen van de innovatie voordat definitieve overeenkomsten worden gesloten.

Voor de 43 veehouders die wel al overeenkomsten hebben gesloten, waarvan 19 een aantal overeenkomsten en 24 alle overeenkomsten, blijkt uit figuur 6.7 dat 12 veehouders veranderd zijn van leveranciers. De belangrijkste redenen hiervoor zijn prijsstijgingen binnen de offertes bij de eerst gekozen leverancier waardoor overstapt naar een ander. En het niet volgens de afgesproken levertijd kunnen leveren of dat het gewenste materiaal of product niet meer leverbaar was.

6.4.2 Het kunnen naleven van de begroting

Uit paragraaf 6.4.1 blijkt dat 43 veehouders al overeenkomsten met de leveranciers die nodig zijn hebben gesloten. Tabel 6.8 geeft voor deze 43 veehouders weer in hoeverre het is gelukt om binnen de begroting te blijven. Hierbij is het uitgangspunt de begroting zoals vastgesteld bij de subsidiebeschikking.

Tabel 6.8: Status begroting projecten

	Binnen begroting	Boven de begroting
Alle overeenkomsten gesloten	10	14
Aantal van de overeenkomsten gesloten	5	14

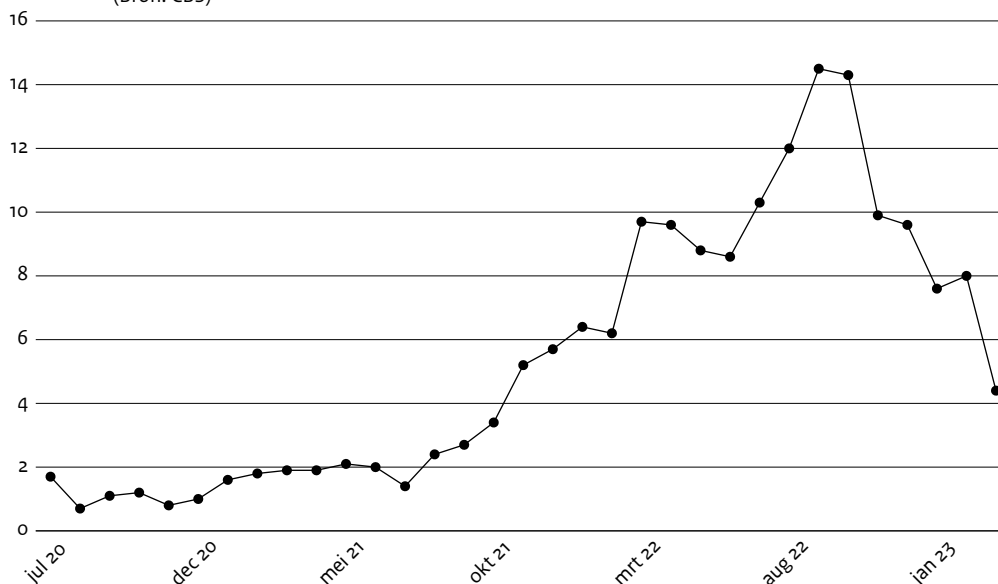
In totaal hebben 28 veehouders aangegeven dat de kosten hoger zijn uitgevallen dan de begroting bij indienen van de subsidieaanvraag. Hierbij gaat het gemiddeld om een verschil van 29%¹⁸. Bij 25 van deze veehouders zijn prijsstijgingen van bouwmaterialen en grondstoffen de reden hiervoor. Daarnaast geeft één veehouder aan dat een inhoudelijke verandering van het project heeft geleid tot een afwijking in de begroting. Een andere veehouder had te maken met onvoorziene kosten ter voorbereiding op de meetfase. De derde veehouder heeft niet benoemd wat de reden is dat de kosten hoger zijn uitgevallen dan de begroting.

De overige 15 veehouders hebben de overeenkomsten die zijn gesloten wel binnen de begroting kunnen houden. Hoe dit is gelukt verschilt per veehouder. Een aantal van de veehouders kon direct na subsidieverlening starten met het project, waardoor prijsstijgingen geen probleem vormden. Andere veehouders geven aan dat de producent van het systeem dat ze voor ogen hebben de extra kosten voor zijn of haar rekening neemt, of dat er aanpassingen in het project zijn doorgevoerd zodat het kostentechnisch haalbaar is.

6.4.3 Aantal veehouders financiën genoemd als knelpunt

Van de 67 geïnterviewde veehouders noemen 14 veehouders financiën als knelpunt bij de uitvoering van het Sbv-project. De reden hiervoor is de prijsstijging die in de periode van de 3 openstellingen van de Sbv heeft plaatsgevonden. In figuur 6.8 is een beeld weergegeven van de inflatie in de periode van juli 2020 tot en met maart 2023.

Figuur 6.8: Consumentenprijsindex (CPI) – % verandering t.o.v. een jaar eerder periode juli 2020 – maart 2023 (Bron: CBS)

¹⁸ Dit gemiddelde is op basis van 16 veehouders die een indicatie hebben gegeven van het percentage waarmee van de oorspronkelijke begroting wordt afgeweken.

In juli 2020 zijn de eerste Sbv-projecten van start gegaan. Voor veel veehouders geldt dat door de prijsstijgingen de offertes nu afwijken van de offertes die gebruikt zijn bij de projectbegroting op moment van de subsidieaanvraag. Omdat het subsidiebedrag is berekend met de projectbegroting, wordt door het verschil in offertes dat door de prijsstijgingen is ontstaan de eigen bijdrage van het samenwerkingsverband hoger.

Ondanks dat veel veehouders hebben aangegeven gevolgen van de prijsstijgingen te ervaren, is bij slechts 14 veehouders vastgesteld dat dit ook echt een knelpunt voor het project is. Het onderscheid is gemaakt bij het feit of de veehouder de gevolgen van de prijsstijgingen kan opvangen. Wanneer een veehouder zegt dat de prijsstijgingen er zijn, maar aangeeft dat dit geen directe gevolgen heeft voor de voortgang van het project, gaat het niet om een knelpunt. Alleen bij veehouders die hebben aangegeven op dit moment niet zeker te zijn hoe het project financieel verder gaat, is dit wel gezien als knelpunt. Opvallend is dat 6 van de 14 veehouders waarbij financiën een knelpunt is, nog geen overeenkomsten hebben gesloten omdat dit financieel niet haalbaar lijkt.

De kans is groot dat het aantal veehouders die financiën als knelpunt ervaart, in de toekomst nog verder groeit. Een gedeelte van de veehouders is namelijk nog niet toegekomen aan het sluiten van overeenkomsten met leveranciers omdat zij nog bezig zijn met de vergunningen die ze nodig hebben of andere voorbereidende activiteiten. De overeenkomsten zullen in deze gevallen waarschijnlijk voor een hoger bedrag worden gesloten dan dat op het moment van de subsidieaanvraag in de offerte stond.

6.4.4 **Perspectief op financiën van overige deelnemers**

Alle partijen beschouwen financiën als knelpunt bij de uitvoering van de Sbv-projecten. De subsidieadviseurs zijn het ermee eens dat de prijsstijgingen en daarnaast de rentestijgingen leiden tot een hogere eigen bijdrage. Daarbij geldt dat banken op dit moment terughoudend zijn met extra financiering van aanvragen voor emissiearme stalsystemen. Deze terughoudendheid op dit onderwerp heeft vooral te maken met de recente uitspraken van de Raad van State¹⁹ en daarmee de onzekerheid over of deze systemen werken. In veel situaties zijn veehouders wel afhankelijk van een lening bij de bank. Het subsidiebedrag dat is verleend wordt met voorschotten uitbetaald. Maar op het moment van een hoge investering, bijvoorbeeld bij de (ver)bouw van de stal, is een hoger voorschot of al de beschikbaarheid over het hele subsidiebedrag gewenst. Wanneer er namelijk meer voorschot beschikbaar is, is er ook minder financiering van de bank nodig. Financiering van een kleiner bedrag is vaak makkelijker om te krijgen en kan sneller worden afgelost waardoor er minder (rente)kosten bij komen.

“Over het algemeen zijn banken momenteel zeer terughoudend wanneer een aanvraag in relatie staat tot emissiearme systemen omdat er zoveel onzekerheid over is bij de overheid.”

Een ander knelpunt dat is benoemd door de subsidieadviseurs zijn de onverwachte ontwikkelingen, die ook leiden tot een hogere eigen bijdrage. Deze ontwikkelingen gaan samen met het innovatieve karakter van de regeling. Alleen kan dit extra kosten met zich meebrengen waar vooraf geen rekening mee is gehouden. Omdat deze kosten niet op de begroting stonden, leidt dit tot een hogere eigen bijdrage.

Het laatste knelpunt dat gaat over financiën dat door de subsidieadviseurs werd genoemd, is de lagere investeringsbereidheid van fabrikanten van stalsystemen. De reguliere werkzaamheden van deze fabrikanten nemen af, waardoor ook de reguliere inkomsten lager worden. Omdat normaal gesproken de hogere kosten van investeringen worden opgevangen door de reguliere werkzaamheden, is hiervoor nu ook minder ruimte. Dit leidt tot een lagere bereidheid van de stallenbouwers om te investeren in hun innovatie.

“Ook regulier bouwen van bijvoorbeeld nieuwe stallen neemt af. Hierdoor genereren stallenbouwers minder inkomsten en dat verlaagt de investeringsbereidheid in hun innovatie. Normaal worden de hogere kosten van innovatie opgevangen door de reguliere werkzaamheden. Nu die afnemen, is er minder geld om innovatie te financieren.”

¹⁹ <https://www.raadvanstate.nl/@132885/emissiearme-stallen/>

Wat de onderzoeksorganisaties vooral opvalt als het gaat om de financiën is dat bij veehouders twijfel ontstaat over de investeringen die ze van plan zijn te doen. Dat komt door de hogere bouwkosten en ook door onzekerheid over het toekomstperspectief. Door deze twijfel wordt er minder snel doorgepakt in het project en lopen verschillende activiteiten, waaronder de voorbereidingen van de emissiemetingfase, vertraging op.

De overige ondernemingen, betrokken bij de ontwikkeling van de innovatie, erkennen ook de problemen die samengaan met de prijsstijgingen. 7 van de 11 overige ondernemingen waarbij de enquête is afgenomen geven aan dat de kosten voor het ontwikkelen en optimaliseren van de maatregelen hoger liggen dan in de begroting zoals verleend. Dit verschil in vergelijking met de begroting komt inderdaad voor een groot deel door de prijsstijgingen. Maar ook de onverwachte omstandigheden bij een innovatie en eventuele aanpassingen in het project worden genoemd als reden.

6.4.5 Gevolgen van het knelpunt financiën

Het knelpunt financiën leidt zowel tot vertraging van het project als het mogelijk eerder stoppen van het project.

14 veehouders (21%) hebben aangegeven financiën als knelpunt te ervaren. 5 veehouders ondervinden hier geen directe gevolgen van. Bij 2 veehouders is er sprake van vertraging van het project én wordt financiën als knelpunt genoemd. Daarnaast is bij 5 veehouders sprake van vertraging van het project, wordt financiën als knelpunt benoemd én is er risico op eerder stoppen van het project. Bij de overige 2 veehouders is er geen duidelijke aanwijzing tot vertraging van het project, maar is er wel een risico op eerder stoppen van het project. Voor de 7 veehouders die vertraging hebben opgelopen en financiën als knelpunt hebben genoemd, is bij 2 veehouders financiën het enige knelpunt en daarmee hoogstwaarschijnlijk de reden voor de vertraging.

7 veehouders die risico lopen het project eerder te moeten beëindigen, noemen financiën als belangrijkste reden; zij hebben geen oplossing meer voor handen om door te gaan met het project. 3 van de 7 veehouders zijn onderdeel van een project waarbij meerdere veehouders zijn betrokken. Als de andere veehouders in het samenwerkingsverband de mogelijkheid zien om door te gaan met het project zonder de betreffende veehouder, dan kan het project mogelijk nog verder gaan.

In tabel 6.9 staan de verschillende aantallen veehouders per categorie zoals in bovenstaande alinea's genoemd. Het totaal aantal veehouders in deze tabel is niet gelijk aan 14. Dat is omdat bij 5 veehouders zowel sprake is van vertraging van het project als dreiging tot het eerder stoppen van het project.

Tabel 6.9: Gevolgen van financiën als knelpunt

	Aantal veehouders
<i>Financiën knelpunt zonder directe gevolgen</i>	5
<i>Financiën enige knelpunt bij veehouder met vertraging</i>	2
<i>Financiën als één van de knelpunten bij veehouder met vertraging</i>	5
<i>Financiën als knelpunt bij veehouders die mogelijk gaat stoppen</i>	7

6.5 Ontwikkeling van maatregelen

Het doel van de Sbv-innovatiemodule is het ontwikkelen en testen van investeringen en managementmaatregelen die zouden kunnen leiden tot brongerichte verduurzaming in bestaande stalsystemen. Of in nieuw te ontwikkelen en te bouwen typen stalsystemen. Het onderzoeken en ontwikkelen van maatregelen die mogelijk tot brongerichte verduurzaming leiden gebeurt in fase 1 van het project. Bij de ontwikkeling zijn over het algemeen de veehouders, de producenten van de systemen en eventueel technische adviseurs betrokken. Wanneer de maatregelen zijn ontwikkeld, in gebruik zijn genomen en zijn geoptimaliseerd, kan het effect van de ontwikkelde maatregelen worden gemeten in fase 2 van het project.

6.5.1 Aantal veehouders met maatregelen in ontwikkeling of al in gebruik

De 67 geïnterviewde veehouders hebben aangegeven of de voorgenomen maatregelen binnen het project al in ontwikkeling zijn. En of ze al door hen in gebruik zijn genomen of dat de ontwikkeling nog opgestart moet worden. In tabel 6.10 is weergegeven wat de status van de ontwikkeling van deze maatregelen is. Omdat het voorgenomen stalsysteem uit een combinatie van maatregelen bestaat, kunnen meerdere situaties van toepassing zijn bij één veehouder. Het totale aantal is daarom niet gelijk aan 67.

Tabel 6.10: Status ontwikkeling van maatregelen

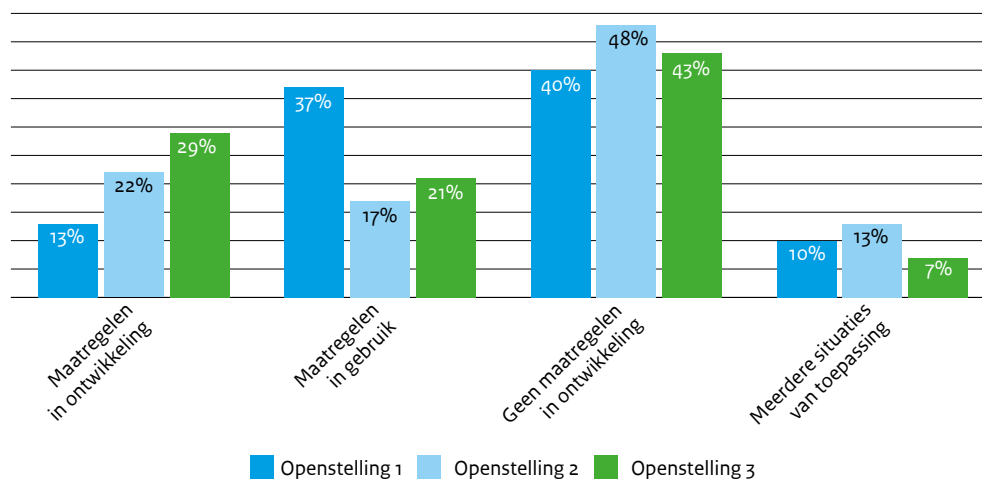
	Aantal keer aangegeven door veehouders
<i>Maatregelen nog niet in ontwikkeling</i>	32
<i>Maatregelen in ontwikkeling</i>	18
<i>Maatregelen in gebruik</i>	25

Bij 32 veehouders zijn (een deel van) de voorgenomen maatregelen nog niet in ontwikkeling. De belangrijkste redenen hiervoor zijn dat de bouw van de stal nog moet beginnen of nog niet is afgerond. En dat het project op dit moment stil ligt of nog niet is gestart of dat de prijsstijgingen de ontwikkeling in de weg staat. Daarnaast geldt voor één veehouder dat de fabrikant van het systeem heeft aangegeven dat de ontwikkeling van de voorgenomen maatregel bij nader inzien toch niet realistisch is en dat het produceren waarschijnlijk niet gaat lukken.

18 veehouders hebben aangegeven dat (een deel van) de voorgenomen maatregelen wel al in ontwikkeling zijn. Daarnaast zijn bij 25 veehouders al (een deel van) de maatregelen in gebruik. Bij 11 van deze 25 veehouders werkt het systeem ook al zoals het zou moeten, bij 8 veehouders wordt het systeem geoptimaliseerd en bij 6 veehouders moet er nog optimalisatie plaatsvinden maar is hiermee nog niet gestart. Over het algemeen zijn de veehouders positief over de ervaringen met de geïnstalleerde maatregelen.

In figuur 6.9 zijn de verschillende situaties uiteengezet tegen de 3 openstellingen. Hieruit is af te lezen welke situatie van toepassing is bij welk percentage van de veehouders die zijn geïnterviewd uit de betreffende openstelling.

Figuur 6.9: Voortgang ontwikkeling maatregelen veehouders per openstelling

Uit bovenstaand figuur blijkt dat vooral bij veehouders uit de eerste openstelling de voorgenomen maatregelen al in gebruik zijn genomen. Dit is waarschijnlijk doordat deze projecten al langer lopen en daardoor verder zijn met de uitvoering. Daarnaast geldt voor bijna de helft van de veehouders uit elke openstelling dat er nog geen maatregelen in ontwikkeling zijn. Vooral gezien het feit dat de projecten van de eerste openstelling in verhouding al een lange looptijd kennen, is dit opvallend. Daarnaast is het percentage veehouders waarbij maatregelen in ontwikkeling of in gebruik zijn, bij de derde openstelling hoger dan bij de tweede openstelling. Omdat de projecten uit de tweede openstelling al een langere looptijd hebben, zou het beter te verklaren zijn als het percentage veehouders uit deze openstelling hoger zou zijn.

6.5.2 Aantal veehouders ontwikkeling maatregelen genoemd als knelpunt

Van de 67 geïnterviewde veehouders hebben 8 veehouders aangegeven knelpunten te ervaren bij de ontwikkeling van de voorgenomen maatregelen. Bij 6 van de 8 veehouders is er sprake van een inhoudelijk knelpunt bij de ontwikkeling van één of meerdere maatregelen. Hierbij worden tijdens de ontwikkeling technische uitdagingen ervaren die van tevoren niet zijn voorzien. Daarnaast mag één veehouder een van de maatregelen nog niet toepassen omdat eerst onderzoek op het gebied van dierenwelzijn moet plaatsvinden in het kader van het Besluit houders van dieren. Bij één andere veehouder is de producent van een van de maatregelen te optimistisch geweest en kan deze de maatregel waarschijnlijk niet ontwikkelen.

6.5.3 Perspectief op ontwikkeling maatregelen van overige deelnemers

De subsidieadviseurs en overige ondernemingen hebben ook aangegeven de ontwikkeling van maatregelen als knelpunt te ervaren. De subsidieadviseurs hebben laten weten binnen de innovatiemodule te weinig ruimte te ervaren voor het experimenteren, onderzoeken en ontwikkelen van een stalsysteem. Dit komt door het feit dat bij de subsidieaanvraag al een gedetailleerd plan moet worden aangeleverd waardoor het proces bijna in zijn geheel al vastligt.

Wanneer tijdens de uitvoering van het project onderzoeken of experimenten tegenvallen, dan moet het werkingsprincipe worden aangepast. Volgens de penvoerders en subsidieadviseurs is hier niet genoeg ruimte voor, waardoor naar hun idee niet het beste stalsysteem wordt opgeleverd. Daarnaast geldt voor aanpassingen die wel binnen de bandbreedte van het project vallen, dat de bijkomende onverwachte kosten voor eigen rekening zijn, omdat ze deze niet vooraf op de begroting konden zetten.

Voor de overige ondernemingen geldt dat deze betrokken zijn bij het ontwikkelen van de voorgenomen maatregelen in één of meerdere projecten. 2 van de 11 ondernemingen hebben laten weten inhoudelijk uitdagingen te ervaren bij de ontwikkeling. Deze uitdagingen hebben te maken met offertes die worden ingetrokken, technische knelpunten die samenhangen met het systeem en de zoektocht naar hoe de verschillende meststoffen af te zetten die uit het stalsysteem komen.

6.5.4

Gevolgen van het knelpunt ontwikkeling van maatregelen

Uitdagingen met de ontwikkeling van de maatregelen leiden alleen tot vertraging van het project omdat onderzoek en ontwikkeling meer tijd inneemt dan in eerste instantie gedacht. Er is geen reden om te denken dat de ontwikkeling van maatregelen ook leidt tot risico op het eerder beëindigen van een project.

8 veehouders hebben aangegeven de ontwikkeling van maatregelen als knelpunt te ervaren. Eén veehouder ondervindt hier geen directe gevolgen van. Bij de andere 7 veehouders is er sprake van vertraging van het project én wordt de ontwikkeling van maatregelen als knelpunt benoemd. Bij 4 van de 7 veehouders is de ontwikkeling van maatregelen het enige knelpunt. Hiermee is het hoogstwaarschijnlijk dat het knelpunt ontwikkeling van maatregelen de oorzaak is van de opgelopen vertraging. Bij de andere 3 veehouders die vertraging hebben opgelopen, geldt dat ontwikkeling van maatregelen als één van de knelpunten is benoemd. Hierdoor is niet duidelijk te stellen of het knelpunt ontwikkeling van maatregelen de oorzaak is van de vertraging die de veehouder heeft. In tabel 6.11 zijn de verschillende aantallen veehouders per categorie weergegeven.

Tabel 6.11: Gevolgen van ontwikkeling maatregelen als knelpunt

	Aantal veehouders
<i>Ontwikkeling van maatregelen knelpunt zonder directe gevolgen</i>	1
<i>Ontwikkeling van maatregelen enige knelpunt bij veehouder met vertraging</i>	4
<i>Ontwikkeling van maatregelen één van de knelpunten bij veehouder met vertraging</i>	3

6.6 Samenwerkingsverband

Binnen de Sbv-innovatiemodule moet een project worden uitgevoerd door een samenwerkingsverband. Dit samenwerkingsverband bestaat uit minimaal één veehouder en één onderzoeksorganisatie. De veehouder is de eindgebruiker die de ontwikkelde technologie gaat toepassen en daarmee zorgt voor brongerichte verduurzaming op zijn veehouderijlocatie. De onderzoeksorganisatie is verantwoordelijk voor het meten van het effect dat de investeringen of managementmaatregelen mogelijk hebben op broeikasgas- en stalemissies op een veehouderijlocatie. In de praktijk wordt het samenwerkingsverband meestal aangevuld door één of meerdere andere ondernemingen, zoals een producent van stalsystemen of technisch adviseur.

6.6.1 Wisseling in veehouders en verschil in voortgang tussen veehouders

Aan een samenwerkingsverband van een project kunnen één of meerdere veehouders deelnemen en daarmee zijn er meerdere eindgebruikers van het voorgenomen stalsysteem. Ondanks de beste intenties is het mogelijk dat na het moment van subsidiebeschikking aanpassingen in dit samenwerkingsverband plaatsvinden. Bij 3 projecten hebben één of meerdere veehouders besloten om uit het samenwerkingsverband te stappen. Het gaat hierbij in totaal om 5 veehouders. Voor 4 veehouders is een andere veehouder in de plaats toegetreden en één project is voortgezet met 3 veehouders in plaats van 4.

Zo'n aanpassing in het samenwerkingsverband kost tijd om door te voeren. Naast het zoeken van eventuele vervanging voor de betreffende veehouder, moet hiervoor ook een wijzigingsverzoek worden ingediend bij RVO wat beoordeeld moet worden. De wettelijke beoordelingstermijn van een wijzigingsverzoek is 8 weken. Na een positieve beoordeling kan de nieuwe veehouder het project pas opstarten op zijn locatie. Een mogelijk gevolg van de aanpassing is dat het project vertraging oploopt.

Naast mogelijke vertraging door het zoeken naar andere deelnemers, kan er ook sprake zijn van indirecte vertraging bij een veehouder die voorloopt op de andere veehouders in het samenwerkingsverband. Bij projecten waar meerdere veehouders aan meedoen kan namelijk tussen de veehouders onderling verschil in voortgang ontstaan, bijvoorbeeld door vergunningprocedures. Toch geldt er één einddatum voor het project en daarmee voor alle deelnemende veehouders. Een veehouder kan daarom voorlopen vergeleken met de andere deelnemende veehouders, maar het project kan pas worden afgerond wanneer alle veehouders in het project fase 2 hebben voltooid. Het gevolg hiervan is dat de laatste subsidiebetaling, de betaling na subsidievaststelling, veel later komt dan bij afronding van zijn activiteiten.

6.6.2 Bemeetbaarheid en de rol van de onderzoeksorganisatie

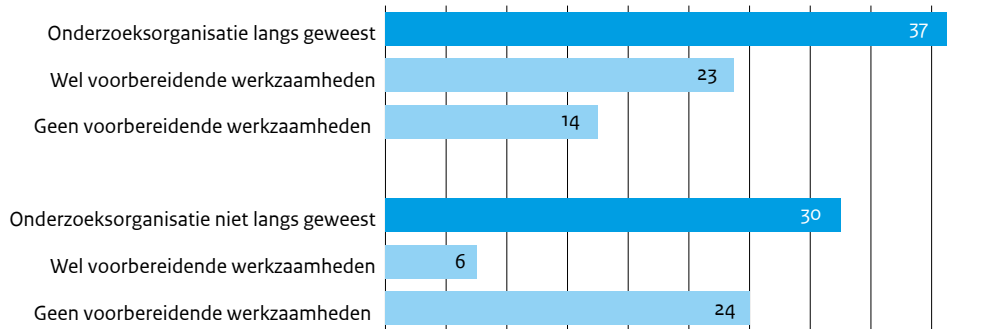
De rol van de onderzoeksorganisatie is vooral gericht op het volgens protocol bemeten van het effect van de investeringen of maatregelen op de emissies en de werkzaamheden die hier ter voorbereiding aan vooraf gaan. Onderdeel van de voorbereidende werkzaamheden en belangrijk om vroeg te bepalen, bij voorkeur voordat de subsidie wordt aangevraagd, is de bemeetbaarheid van de stal²⁰. Als de stal niet bemeetbaar is, dan kan het effect van de investeringen of maatregelen op deze locatie niet worden vastgesteld en daarmee kan niet worden voldaan aan de regelingsvoorwaarden. Deelname aan het Sbv-project door de betreffende veehouder is dan niet mogelijk. Opvallend is dat 35 van de 67 veehouders tijdens de interviews lieten weten dat volgens hen nog geen uitspraak is gedaan over de bemeetbaarheid van de stal. Bij 17 van deze veehouders is ook nog niet bekend wanneer hierover een beslissing komt. 10 van deze 17 veehouders hebben deelgenomen aan de eerste openstelling van de innovatiemodule, dus hun projecten lopen al minimaal 2 jaar.

Naast het vaststellen van de bemeetbaarheid van de stal zijn er andere voorbereidende werkzaamheden, waarvoor onder andere bezoek van de veehouderijlocatie door de onderzoeksorganisatie gewenst kan zijn. In figuur 6.10 is weergegeven bij hoeveel van de 67 veehouders de onderzoeksorganisatie langs is geweest op de veehouderijlocatie. En bij hoeveel van deze veehouders daarna voorbereidende werkzaamheden hebben plaatsgevonden.

²⁰ De onderzoeksorganisatie moet gebruik maken van meetprotocollen die voldoen aan de internationale stand van onderzoek of techniek. Indien er geen meetprotocol toepasbaar is op de betreffende stal, dan is deze niet bemeetbaar.

Figuur 6.10: Status werkzaamheden onderzoeksorganisaties

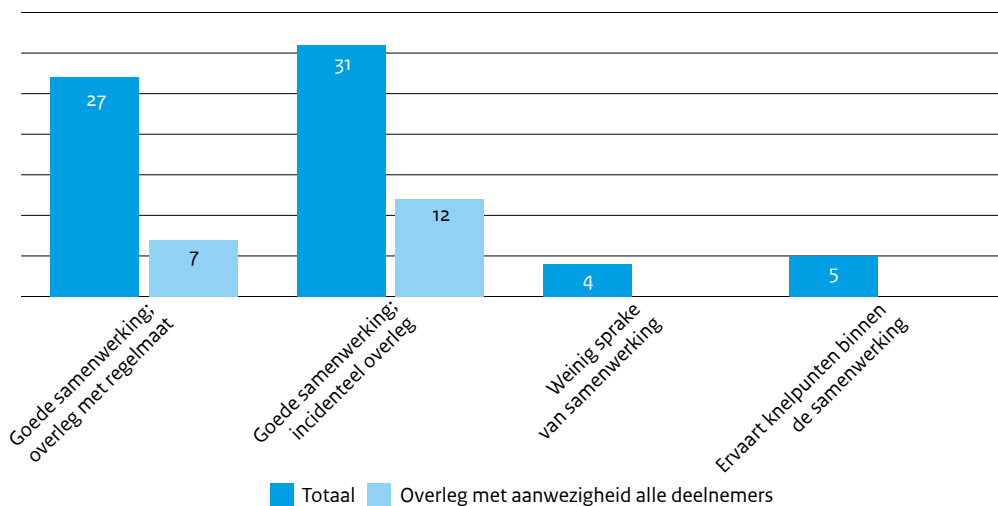
Bij 37 veehouders is de onderzoeksorganisatie langs geweest op de veehouderijlocatie. Bij 23 van deze veehouders hebben daarna ook voorbereidende werkzaamheden plaatsgevonden. Deze werkzaamheden kunnen bestaan uit het opstellen van een meetplan, het installeren van meetapparatuur, het uitvoeren van indicatieve metingen en bij één veehouder zijn de officiële emissiemetingen gestart. Voor de andere 14 veehouders geldt dat de onderzoeksorganisatie wel langs is geweest, maar dat er nog geen voorbereidende werkzaamheden hebben plaatsgevonden. Bij 6 van deze veehouders staan er wel voorbereidende werkzaamheden gepland.

De betrokken onderzoeksorganisatie is bij 30 veehouders nog niet langs geweest. 12 van deze 30 veehouders hebben deelgenomen aan de eerste openstelling; voor de helft van deze veehouders is ongeveer 3 jaar van de projectduur verstreken, voor de andere helft 2 jaar. Ondanks dat de onderzoeksorganisatie nog niet op de veehouderijlocatie is geweest, hebben er bij 6 veehouders wel voorbereidende werkzaamheden plaatsgevonden. Dit zijn dan het opstellen van een meetplan voor de locatie. Voor de 24 veehouders waar nog geen voorbereidende werkzaamheden hebben plaatsgevonden, is voor 18 veehouders ook onbekend wanneer deze zullen gaan plaatsvinden.

6.6.3 Perspectief op samenwerkingsverband van veehouders

In figuur 6.11 is met de donkergrijze staven weergegeven of er vanuit het perspectief van de veehouders sprake is van een goede samenwerking. Als er vervolgens ook sprake is van standaard overleggen binnen het samenwerkingsverband, dan geven de lichtgrijze staven weer of alle deelnemers hierbij zijn betrokken.

Figuur 6.11: Verloop samenwerking vanuit perspectief van de veehouders

Het grootste gedeelte van de veehouders is tevreden over hoe de samenwerking verloopt. Een relatief laag aantal van de veehouders (13%) geeft aan dat er weinig sprake is van samenwerking of ervaart knelpunten binnen de samenwerking. Wanneer er volgens de veehouder weinig sprake is van samenwerking, heeft dit in veel gevallen te maken met het feit dat het project zich in een fase bevindt waar het samenwerkingsverband op dat moment weinig kan betekenen. Voorbeelden hiervan zijn vergunningverlening of aanvraag van financiering. 5 veehouders ervaren knelpunten binnen de samenwerking door andere redenen, bijvoorbeeld omdat er meer ondersteuning vanuit de adviseur wordt verwacht. Of omdat er geen duidelijkheid komt over de bemeetbaarheid van de stal of er te weinig afspraken zijn binnen het samenwerkingsverband. Omdat een partner uit het samenwerkingsverband is getreden of omdat de andere deelnemers te weinig tijd hebben waardoor de voortgang van het project minder snel gaat dan gehoopt.

Bij de veehouders die hebben aangegeven dat de samenwerking goed verloopt, is opvallend dat bij de overleggen binnen het samenwerkingsverband vaak niet alle deelnemers aanwezig zijn. In bijna alle gevallen is het de onderzoeksorganisatie die als partij ontbreekt bij deze algemene overleggen. Dit sluit aan bij het feit dat 41 veehouders hebben aangegeven zelf geen direct contact te hebben met de onderzoeksorganisatie. Bij 20 van deze 41 veehouders is het ook niet bekend wie de contactpersoon van de onderzoeksorganisatie is. Dit betekent niet dat er geen contact is met de onderzoeksorganisatie binnen het project; vaak loopt dit contact via de penvoerder of subsidieadviseur.

Daarnaast zijn er ook projecten waaraan meerdere veehouders deelnemen, maar waar er binnen het project geen sprake is van samenwerking tussen de veehouders. In deze situatie is er in principe alleen contact tussen de producent en afzonderlijke veehouders.

6.6.4 Perspectief op samenwerkingsverband van overige deelnemers

Als het gaat om de samenwerking binnen de projecten is opvallend dat de overige deelnemers van mening verschillen in hoeverre dit een knelpunt is bij de uitvoering van de Sbv-projecten. De penvoerders en subsidieadviseurs vinden dat vooral verbetering te behalen is in de samenwerking met de onderzoeksorganisaties. Hiermee sluiten zij zich aan bij het signaal dat duidelijk werd uit de interviews met de veehouders. Volgens de penvoerders en subsidieadviseurs wordt het contact binnen een project niet door de onderzoeksorganisaties voorgesteld en laat de bereikbaarheid van hen te wensen over. Dit leidt volgens hen tot een moeizame samenwerking dat de voortgang van de projecten niet ten goede komt.

De onderzoeksorganisaties geven echter aan dat de penvoerders van de projecten juist niet actief genoeg zijn in het opstarten van een project. Daarnaast loopt volgens hen het contact met de deelnemers van het samenwerkingsverband over het algemeen stroef, waardoor antwoorden op eventuele gestelde vragen lang op zich laten wachten. De onderzoeksorganisaties zijn ondanks deze ervaringen van mening dat het samenwerkingsverband niet het belangrijkste knelpunt is binnen de Sbv-projecten. Wel signaleren zij dat door vertraging van veel projecten het moeilijker wordt hun planning en capaciteit voor elkaar te krijgen voor het meten van de deelnemende veehouderijlocaties. Afstemming hierover binnen het samenwerkingsverband is van belang.

Ook de overige ondernemingen ervaren de samenwerking niet als grootste knelpunt. Maar 3 van de 11 ondernemingen die hebben deelgenomen aan de enquête geven aan dat er verbeterpunten zijn binnen het samenwerkingsverband. Deze verbeterpunten gaan over de behoefte tot meer projectmatig werken en de begeleiding van één duidelijke partij binnen het project voor betere besluitvorming. Een tweetal partijen geven aan dat ze een grotere betrokkenheid van de onderzoeksorganisatie zouden willen.

6.6.5 Gevolgen van het knelpunt samenwerkingsverband

Het knelpunt samenwerking leidt zowel tot vertraging van het project als het risico op het eerder stoppen van het project door de onzekerheid rondom de bemeetbaarheid van de stal.

5 van de 67 geïnterviewde veehouders hebben aangegeven de samenwerking binnen het project als knelpunt te ervaren. Bij 3 van deze veehouders is er sprake van vertraging van het project. Bij 2 van de 3 veehouders is dit het enige knelpunt waardoor het waarschijnlijk is dat dit knelpunt de oorzaak is voor de vertraging. Bij de andere veehouder is er sprake van meerdere knelpunten die de reden kunnen zijn aan de vertraging.

Bij de 5 veehouders die de samenwerking als knelpunt ervaren, zijn er geen redenen om te denken dat de projecten mogelijk eerder moeten worden beëindigd. Maar het is wel mogelijk dat de samenwerking de oorzaak is voor het eerder beëindigen van projecten. Uit paragraaf 6.6.2 blijkt namelijk dat 52% van de veehouders nog niet weet of hun stal bemeetbaar is en daarmee in afwachting is van een uitspraak van de betreffende onderzoeksorganisatie. Als bij deze veehouders inderdaad nog niet bepaald is of de stal meetbaar is, en dit na toetsing niet zo blijkt te zijn, kan het effect van de investeringen of maatregelen niet worden vastgesteld op deze veehouderijlocaties. Daarmee wordt niet voldaan aan de regelingsvoorwaarden en kan de betreffende veehouder niet meer deelnemen aan het Sbv-project. Als de betreffende veehouder de enige veehouder in het samenwerkingsverband is, kan dit mogelijk leiden tot het eerder beëindigen van het project.

7 Conclusie

Met deze inventarisatie is inzichtelijk gemaakt wat de huidige status is van de 61 Sbv-projecten. Wat het aantal deelnemende veehouders is dat vertraging oploopt ten opzichte van de oorspronkelijke projectduur en wat de omvang van deze vertraging is. Daarnaast zijn de knelpunten die worden ervaren bij de uitvoering van de projecten in kaart gebracht en zijn de gevolgen van deze knelpunten beschreven. De conclusies zijn gebaseerd op de resultaten die komen uit de 6 projectactiviteiten gericht op zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek.

Bij 26 van de 61 projecten is er sprake van vertraging, waarbij 42 van de 82 veehouders zijn betrokken. Bij 10 van deze 26 projecten is de situatie kritisch. De veehouder geeft aan dat de einddatum niet haalbaar is terwijl het project al een maximale projectduur van 5 jaar heeft. Daarnaast geldt bij 8 van de 61 projecten een risico op het eerder beëindigen van het project. 6 van deze 8 projecten lopen ook vertraging op en zijn daarmee onderdeel van de eerder genoemde 26 projecten. Eén van de 61 projecten heeft het project al eerder beëindigd. Voor de overige 32 projecten (52%) geldt dat het op dit moment nog mogelijk lijkt om de activiteiten binnen de projectduur af te ronden, ondanks dat bij deze projecten mogelijk ook knelpunten worden ervaren.

De omvang van de vertraging is alleen te bepalen op basis van de 9 projecten waarbij de projectduur is verlengd. Voor deze projecten geldt een gemiddelde vertraging van 1,4 jaar. Voor de veehouders die vertraging oplopen omdat zij verwachten dat de huidige einddatum niet haalbaar is, kan geen inschatting worden gemaakt van de omvang van de vertraging. Dit komt door het feit dat bij de veehouders nog niet bekend is wat het precieze effect van de betreffende knelpunten is.

67% van de veehouders ervaart één of meerdere knelpunten bij de uitvoering van hun Sbv- project. De knelpunten die worden ervaren met bijbehorende aantal veehouders, zijn vergunningaanvragen (24), financiën (14), de proefstalaanvraag (13), ontwikkeling van de maatregelen (8) en het samenwerkingsverband (5). Bij projecten waarbij sprake is van vertraging of het risico op eerder beëindigen van het project, zijn één of meerdere van deze knelpunten hier de oorzaak van.

De algemene reden dat vergunningaanvragen als knelpunt wordt ervaren, is dat het een lange en trage procedure is. Volgens de veehouders, overige deelnemers en bijbehorende adviseurs komt dit vooral door het bevoegd gezag. Volgens hen is het bevoegd gezag overbelast, besluiteloos, op zoek naar zekerheid terwijl er sprake is van innovatie, teveel gericht op angst voor bezwaar en heeft het niet genoeg kennis voor het beoordelen van de aanvragen. Daarnaast is er volgens hen veel wisseling van personeel bij bevoegd gezag met als gevolg een gedeeltelijke herhaling van de beoordelingsprocedure. Als gevolg van dit knelpunt loopt bij 8 veehouders het project vertraging op. Bij 9 andere veehouders is er ook sprake van vertraging en is de vergunningaanvraag één van de genoemde knelpunten. Daarnaast moet mogelijk één veehouder het project eerder beëindigen door het niet krijgen van de juiste vergunningen.

Financiën wordt als knelpunt ervaren door de combinatie van de prijsstijgingen van bouwmaterialen en grondstoffen die de afgelopen periode hebben plaatsgevonden. En door de financiële gevolgen van onverwachte ontwikkelingen binnen innovaties en het lastig krijgen van financiering. De prijsstijgingen en onverwachte ontwikkelingen leiden beide tot een hogere eigen bijdrage, waardoor vaak meer financiering nodig is. Deze financiering is lastig te krijgen door de terughoudendheid van banken bij financiering in relatie tot emissiearme stalsystemen. Omdat meer dan de helft van de veehouders nog niet alle overeenkomsten heeft gesloten die ze nodig hebben met de leveranciers, is de kans reëel dat het aantal veehouders dat financiën als knelpunt ervaart (14), nog verder zal stijgen. Als gevolg van dit knelpunt loopt het project bij 2 veehouders vertraging op. Bij 5 veehouders is er ook sprake van vertraging en is financiën één van de genoemde knelpunten. Daarnaast moeten 7 veehouders het project mogelijk eerder beëindigen door financiën. Van deze 7 veehouders is er bij 5 veehouders ook sprake van vertraging.

De reden dat de proefstalaanvraag als knelpunt wordt genoemd is omdat dit als een lange en complexe procedure wordt ervaren, waarbij erg kritisch wordt beoordeeld. Ook laat de communicatie over de procedure en beoordeling vanuit RVO te wensen over. Als gevolg van dit knelpunt loopt het project bij 2 veehouders vertraging op. Bij 5 andere veehouders is er ook sprake van vertraging en is de proefstalaanvraag één van de genoemde knelpunten.

De ontwikkeling van de voorgenomen maatregelen wordt vooral als knelpunt ervaren omdat zich inhoudelijk technische uitdagingen voordoen die vooraf niet waren voorzien. Ook ervaren specifiek de subsidieadviseurs dat er te weinig ruimte is voor het onderzoeken en ontwikkelen van het voorgenomen systeem, omdat het afwijken van het goedgekeurde projectplan volgens hen niet toegestaan is. Als gevolg van dit knelpunt loopt bij 3 veehouders het project vertraging op. Bij 4 andere veehouders is er ook sprake van vertraging en is de ontwikkeling van maatregelen één van de genoemde knelpunten.

Het samenwerkingsverband is als knelpunt benoemd door meerdere partijen, maar met verschillende redenen. De veehouders zijn over het algemeen positief over de samenwerking, maar 61% geeft aan zelf geen contact te hebben met de onderzoeksorganisaties, waarvan 30% ook niet weet wie de contactpersoon van de onderzoeksorganisatie is. De subsidieadviseurs zien het samenwerkingsverband vooral als knelpunt omdat er volgens hen weinig samenwerking is met de onderzoeksorganisaties. De onderzoeksorganisaties zijn juist van mening dat de subsidieadviseurs niet actief genoeg zijn in het opstarten van de projecten. Als gevolg van dit knelpunt loopt bij 2 veehouders het project vertraging op. Bij één andere veehouders is er ook sprake van vertraging en is het samenwerkingsverband één van de genoemde knelpunten. Dit knelpunt is nog geen duidelijke oorzaak voor het eerder beëindigen van projecten. Maar dit kan wel een aanleiding worden omdat bij veel veehouders nog niet is vastgesteld of de stal bemeetbaar is. Mocht dit niet het geval zijn, kan de veehouder niet voldoen aan de regelingsvoorwaarden.

De conclusies van deze inventarisatie zijn in lijn met de signalen die eerder zijn ontvangen en die de reden waren dat deze inventarisatie is uitgevoerd. De knelpunten die tijdens de uitvoering van de projecten worden ervaren zijn namelijk vooral de lange procedure voor vergunningverlening, financiële risico's en de lange en complexe procedure van de proefstalaanvraag. Aanvullend hierop zijn nu de oorzaken van deze knelpunten en de gevolgen die daarbij horen duidelijk, op basis waarvan eventuele oplossingsrichtingen kunnen worden bekeken.

8 Aanbevelingen

In dit hoofdstuk wordt verder ingegaan op de aanbevelingen die zijn ontstaan uit deze inventarisatie. In de aanbevelingen spelen de conclusies op basis van de resultaten van de 6 projectactiviteiten gericht op zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek de grootste rol. Bij het opstellen van de aanbevelingen is rekening gehouden met de oplossingsrichtingen die zijn genoemd tijdens de verschillende bijeenkomsten die onderdeel zijn van de 6 projectactiviteiten. Bij een paar onderwerpen is onderscheid gemaakt tussen aanbevelingen gericht op de huidige projecten en aanbevelingen gericht op toekomstige openstellingen van de Sbv-innovatiemodule.

Veel betrokken ondernemers zijn op dit moment in onzekerheid over hoe hun project verder gaat. Ze zijn namelijk niet zeker over een mogelijke verlenging van de projectduur voor het uitvoeren van het project, wanneer een besluit wordt genomen op uitstaande vergunningaanvragen en of zij het project financieel rond kunnen krijgen. Het is daarom belangrijk dat de ondernemers geïnformeerd worden over de eventuele opvolging van de aanbevelingen, zodat er duidelijkheid ontstaat over vanuit welk uitgangspunt zij vervolgstappen kunnen zetten.

Projectduur

Aanbevelingen huidige projecten

- De mogelijkheid bieden om de projectduur te verlengen naar maximaal 7 jaar.

Zoals opgenomen in Artikel 2.2.5 lid 2 van de Sbv-regeling geldt een maximale termijn van 5 jaar voor het uitvoeren van fase 1 en fase 2 van het innovatieproject. Uit de resultaten van deze inventarisatie blijkt dat bij 10 projecten de veehouder verwacht dat de huidige einddatum niet haalbaar is, ondanks dat het project al de maximale projectduur van 5 jaar heeft. Als het niet mogelijk wordt om de maximale projectduur te verlengen, bestaat er een reële kans dat deze 10 projecten niet worden afgerond. Het advies is daarom om de mogelijkheid te bieden om de projectduur te verlengen van 5 naar maximaal 7 jaar. Voor het verlengen van de projectduur dient de penvoerder of intermediair van het samenwerkingsverband een verzoek in. Ieder verzoek wordt op individuele basis beoordeeld of deze realistisch is.

“Niemand van de eerste openstelling zal de einddatum gaan halen. Hoe wordt hiermee omgegaan? Verwacht wel 2 jaar uitstel nodig te hebben.”

Voor de eerste openstelling van de innovatiemodule was de verwachting dat een veehouder na ongeveer een half jaar kan beginnen met de (ver)bouw van de stal. Uit de resultaten blijkt dat 34 veehouders op dit moment nog niet zijn begonnen met het (ver)bouwen van de stal. Bij 10 van deze veehouders is al ruim 2 jaar van de projectduur verstreken. Om veehouders de mogelijkheid te geven om hun project af te ronden en doelstellingen die hierbij horen te halen, zou de mogelijkheid geboden moeten worden om de maximale projectduur met 2 jaar te verlengen. Een maximale projectduur van meer dan 7 jaar lijkt niet wenselijk omdat hierdoor nog verder wordt uitgesteld dat de resultaten beschikbaar komen. Daarmee duurt de bredere uitrol van de innovaties in de sector langer. Om te zorgen dat de vertraagde projecten wel binnen de eventuele 7 jaar worden afgerond, moet het verlengen van de projectduur toegepast te worden in samenhang met de aanbevelingen die hieronder staan beschreven.

Vergunningen en proefstalaanvraag

Aanbevelingen huidige projecten:

- Keukentafelgesprek voeren met veehouder, bevoegd(e) gezag(en), eventuele adviseur(s), gesprekspartner Rav en vertegenwoordiger van het ministerie van LNV.

Uit de resultaten blijkt dat 30 veehouders, betrokken bij 23 projecten, de proefstalaanvraag en/of vergunningprocedure als knelpunt ervaren. Om eventuele verdere vertraging van de projecten te voorkomen als gevolg hiervan, is het advies aan het ministerie van LNV om het initiatief te nemen voor het organiseren van keukentafelgesprekken. De bezetting aan tafel wordt bepaald afhankelijk van de problematiek die er speelt. In ieder geval zijn de veehouder en eventuele adviseur(s) aanwezig. Daarbij kunnen bevoegd(e) gezag(en) en een gesprekspartner van de Rav, zijnde het Ministerie van IenW of RVO, worden uitgenodigd. Een vertegenwoordiger van het Ministerie van LNV heeft bij deze keukentafelgesprekken de rol van gespreksleider en verbinder. Het gesprek kan bijdragen aan begrip voor elkaars situatie en verantwoordelijkheden, waarbij wordt gekeken welke problemen worden ervaren en of en zo ja hoe dit verholpen kan worden om te komen tot een besluit. Het Ministerie van LNV neemt in eerste instantie het initiatief om zo'n keukentafelgesprek te organiseren bij de betreffende 30 veehouders. Vooraf wordt wel getoetst of bij deze veehouders ook de behoefte bestaat voor zo'n soort gesprek. Het is mogelijk dat bijvoorbeeld de vergunningprocedure als knelpunt is benoemd maar de vergunningen die nodig zijn inmiddels zijn verleend waardoor een gesprek niet meer nodig is. Daarnaast is het in de toekomst mogelijk dat veehouders de vergunningprocedure of proefstalaanvraag als knelpunt gaan ervaren. Het advies daarbij is om penvoerders de mogelijkheid te geven dit te kunnen melden waar daarna ook een keukentafelgesprek voor wordt georganiseerd.

Aanbevelingen toekomstige projecten of openstellingen:

De ervaringen met de proefstal- en vergunningaanvragen binnen de lopende projecten, bieden een basis om verbeterpunten te beschrijven waardoor eventuele toekomstige projecten of openstellingen mogelijk steeds beter kunnen verlopen. Qua verbeterpunten kan gedacht worden aan het transparanter maken van de procedures waarbij beter duidelijk wordt gemaakt welke documentatie nodig is bij de proefstal- of vergunningaanvraag. En ook wat de verwachte termijn en de voortgang van de beoordeling is. Bij beiden is het ook van belang dat de expertise en ervaring beschikbaar is voor het beoordelen van aanvragen die gaan over innovatieve, niet erkende emissiearme stalsystemen. Voor omgevingsdiensten kan het bundelen van de nodige kennis of het aanstellen van een vast aantal personen voor het beoordelen van innovatieve aanvragen mogelijk helpen. Bij het beoordelen van de proefstalaanvragen kan het uitbreiden van de capaciteit van de TAP helpen bij het verkorten van de beoordelingsprocedure.

Financiën

Aanbevelingen huidige projecten:

- Onderzoeken wat het draagvlak is voor een solidariteitsfonds.

De grootste reden waarom financiën als knelpunt is benoemd, is door de prijsstijgingen van bouwmaterialen en grondstoffen die er de afgelopen periode waren. Deze prijsstijgingen leiden tot hogere kosten dan waarop de projectbegroting is gebaseerd, en daarmee tot een hogere eigen bijdrage. 7 veehouders hebben aangegeven het project mogelijk eerder te moeten beëindigen omdat ze het financieel niet meer rond kunnen krijgen. In deze uitzonderlijke situatie kan de vraag gesteld worden of dit nog past bij het ondernemersrisico, juist omdat het hier om onderzoek- en ontwikkelingsprocessen gaat. De enorme prijsstijgingen waren namelijk niet te voorspellen, daarnaast maken de uitspraken van de Raad van State²¹ het moeilijker de mogelijk extra benodigde financiering te krijgen. En lange vergunningprocedures, o.a. deels door dezelfde uitspraken, zorgen ervoor dat de prijzen vergeleken met de periode

²¹ <https://www.raadvanstate.nl/@132885/emissiearme-stallen/>

daarvoor nog verder zijn gestegen. De gevolgen van deze prijsstijgingen komen vooral voor rekening van de veehouder, terwijl de hele sector voordeel heeft van de uitkomsten van de projecten in het kader van een transitie naar een duurzame landbouw. Om sector breed de mogelijkheid te bieden een bijdrage te leveren aan de financiële compensatie die veehouders nodig hebben en daarmee aan de gezamenlijke sector-doelstellingen zoals stikstof en klimaat, is de aanbeveling het oprichten van een solidariteitsfonds. Zo'n solidariteitsfonds moet op verzoek van de sector worden opgericht, waarbij zij ook de voorwaarden die daarbij gelden bepalen. We adviseren het ministerie van LNV te onderzoeken wat het draagvlak is voor zo'n soort fonds. Wanneer blijkt dat hiervoor een draagvlak bestaat, adviseren we het ministerie van LNV de mogelijkheid voor zo'n fonds bij de sector onder de aandacht te brengen en als het fonds opgericht is, ook een financiële bijdrage te leveren. Een goed voorbeeld van een dergelijk fonds en constructie is het Seed-fonds²²; het ministerie van LNV legt de helft van ieder bedrag in dat wordt bijgedragen door de sector.

- Onderzoeken of de verleende subsidiebedragen gecorrigeerd kunnen worden voor de prijsstijgingen die vanaf het moment van de eerste subsidieverleningen hebben plaatsgevonden.

Zoals hierboven al genoemd waren de ongebruikelijke omstandigheden qua prijsstijgingen, onzekerheden bij de vergunningverlening en in het algemeen onzekerheden over het perspectief van de veehouderijsector, niet te voorspellen. Door deze ongebruikelijke omstandigheden is de aanbeveling aan het ministerie van LNV om te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn om de verleende subsidiebedragen te corrigeren voor de prijsstijgingen die zijn geweest vanaf het moment van de eerste subsidieverlening. Als hiervoor mogelijkheden zijn, dan is de aanbevolen voorwaarde daarbij dat een veehouder eerst moet aantonen het project te kunnen voortzetten omdat de vergunningen die nodig waren zijn verleend, voordat een correctie wordt gedaan. Omdat er wordt gecorrigeerd op het verleende subsidiebedrag neemt de overheid niet het hele tekort op de begroting over. De rest van het tekort moet alsnog door het samenwerkingsverband zelf worden opgelost.

Aanbevelingen toekomstige projecten of openstellingen:

De ervaringen met de financiële situatie in de huidige projecten, bieden een basis om verbeterpunten te formuleren waardoor eventuele toekomstige projecten of openstellingen mogelijk steeds beter kunnen verlopen. Om in het vervolg grote problemen op het gebied van financiering te voorkomen, kan eventueel een oplossing worden gezocht in het onderzoeken van mogelijkheden voor het toestaan van een post onvoorziene kosten en het aanpassen van het systeem voor de voorschotten. Een post met onvoorziene kosten in de begroting kan voorkomen dat er een hogere eigen bijdrage nodig is door onverwachte aanpassingen die horen bij de innovatie of eventuele prijsstijgingen. Een ander systeem voor de voorschotten kan mogelijk helpen bij een betere cash-flow van een veehouderijbedrijf waardoor banken eventueel minder hoeven bij te financieren.

Ontwikkeling maatregelen

Aanbevelingen huidige projecten:

- Beter communiceren over de mogelijkheden voor het inhoudelijk wijzigen van projecten.

Uit de resultaten van de inventarisatie blijkt dat vooral de subsidieadviseurs ervaren dat er te weinig ruimte bestaat voor het doen van aanpassingen in het onderzoeken en ontwikkelen van het voorgenomen stalsysteem. Het lijkt er voor hen op dat afwijken van het projectplan haast niet mogelijk is, terwijl er wel mogelijkheden zijn voor het indienen van een inhoudelijk wijzigingsverzoek. Het advies aan RVO is daarom om beter te communiceren over de mogelijkheden rondom het inhoudelijk wijzigen van projecten. Een goede mogelijkheid hiervoor is het organiseren van een bijeenkomst voor de penvoerders van de 60 projecten en via de website.

²² <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/seed-capital/fondsen-agri-horti-food>

Samenwerkingsverband

Aanbevelingen huidige projecten:

- Penvoerder meer verantwoordelijkheid voor het actief betrekken van alle deelnemers binnen een project tijdens de hele projectduur

Niet alle deelnemers lijken even betrokken te zijn bij de uitvoering van het project. Zo blijkt dat niet bij alle projecten standaard overleg plaatsvindt met aanwezigheid van alle deelnemers. Daarnaast is er volgens de penvoerders en subsidieadviseurs weinig sprake van samenwerking met de onderzoeksorganisaties, die volgens hen overigens ook moeilijk bereikbaar zijn. De onderzoeksorganisaties zelf zijn van mening dat de penvoerders niet actief genoeg zijn in het opstarten van het project.

Hieruit blijkt dat er niet altijd gesproken kan worden van samenwerking tussen de deelnemers binnen een project. Een mogelijk gevolg hiervan kan zijn dat de bemeetbaarheid van een stal niet op tijd wordt vastgesteld, er mogelijk niet genoeg meetcapaciteit is op het moment dat dit nodig is, en er mogelijk volgens een minder efficiënte planning wordt gewerkt. Het advies is daarom aan de penvoerders om alle deelnemers tijdens de hele projectduur actief te betrekken bij de uitvoering, of hiervoor een projectleider aan te stellen. Een goede bereikbaarheid en deelname van de overige deelnemers is hierbij van belang.

Aanbevelingen toekomstige projecten of openstellingen:

De ervaringen met het samenwerkingsverband binnen de huidige projecten, bieden een basis om verbeterpunten te beschrijven waardoor eventuele toekomstige projecten of openstellingen mogelijk steeds beter kunnen verlopen. Iets om over na te denken is namelijk om naast minimaal één veehouderijonderneming en één onderzoeksorganisatie, ook minimaal één producent van (een onderdeel van) het stalsysteem verplicht te laten deelnemen aan het samenwerkingsverband. Op dit moment neemt bij ongeveer de helft van de projecten geen producent deel aan het samenwerkingsverband, terwijl deze wel veel voordeel heeft bij een goed verloop van het project met oog op het op de markt brengen van het resultaat. Bij deelname aan het samenwerkingsverband draagt de producent meer verantwoordelijkheid, ook bij een minder spoedig verloop van het project, wat meer in evenwicht lijkt bij het voordeel van de resultaten.

Toekomstige aansluiting bij Regieorgaan en praktijkpilots

Bij toekomstige openstellingen van de Sbv-innovatiemodule is het advies om te onderzoeken of, en in hoeverre, aansluiting gevonden kan worden bij het Regieorgaan Versnellen innovatie emissiereductie duurzame veehouderij (Regieorgaan) en bijbehorende praktijkpilots²³. Het Regieorgaan richt zich namelijk op het aanjagen van ontwikkelingen en doorbraakinnovaties in de veehouderij. Waarbij het hele veehouderijbedrijf, een grote emissiereductie op meerdere typen emissies, zoveel mogelijk brongerichte emissiereductie, dierenwelzijn, stalklimaat en veiligheid centraal staat. Deze focus sluit bijna in zijn geheel aan bij de doelstelling van de Sbv. Mocht aansluiting van de Sbv-innovatiemodule bij het Regieorgaan mogelijk zijn, kan een mogelijk voordeel zijn dat projecten makkelijker door kunnen gaan door de betrokkenheid van de juiste partijen en toegang tot de connecties die nodig zijn.

²³ <https://open.overheid.nl/documenten/13667e56-5a01-443a-b489-16of48a4a52c/file> (p. 7)

Bijlage 1 Uitgebreide beschrijving projectactiviteiten

Dossierinventarisatie

Type onderzoek: kwantitatief onderzoek

Periode waarin plaatsgevonden: januari 2023

Doel van de activiteit: het creëren van een overzicht met daarin alle informatie op projectniveau die al bekend is bij RVO.

Selectie deelnemers: voor de dossierinventarisatie was geen selectie van toepassing. De inventarisatie vond plaats op basis van alle 61 goedgekeurde projecten. Daarnaast is alle informatie die bekend is met betrekking tot deze projecten meegenomen.

Aantal deelnemers of respondenten: in totaal zijn 61 projecten goedgekeurd. Dit aantal projecten is als uitgangspunt gebruikt binnen deze dossierinventarisatie. Informatie uit de aanvraag en zoals vastgesteld bij de verlening is voor alle 61 projecten bekend en daarmee is de hoeveelheid data voor alle projecten gelijk. De informatie uit de voortgangsverslagen is gebaseerd op 71 voortgangsverslagen, behorende bij projecten vooral uit de eerste en tweede openstelling. Door de looptijd van de projecten uit de derde openstelling was op de genoemde peildatum nog niet voor ieder project een voortgangsverslag ingediend. Het aantal voortgangsverslagen ligt hoger dan het aantal projecten omdat ieder project gedurende de looptijd van het project eenmaal per jaar een voortgangsverslag moet indienen. De informatie uit de wijzigingsverzoeken is gebaseerd op 59 wijzigingsverzoeken. Deze wijzigingsverzoeken zijn vooral van toepassing op projecten uit de eerste en tweede openstelling. Voor sommige projecten zijn meerdere wijzigingsverzoeken ingediend. De informatie afkomstig van de bedrijfsbezoeken is gebaseerd op 13 bedrijfsbezoeken. Dit betreffen bedrijfsbezoeken bij projecten uit zowel de eerste als tweede openstelling.

Informatie vanuit	
Aanvraag en verlening	61 projecten
Voortgangsverslagen	71
Wijzigingsverzoeken	59
Bedrijfsbezoeken	13

Beschrijving activiteit: op dossierniveau is de al bekende informatie bij RVO verzameld aan de hand van verschillende bronnen en overzichtelijk weergegeven in een Excel document. De verzamelde informatie en bijbehorende bronnen zijn:

- Informatie afkomstig uit de aanvraag: contact- en adresgegevens deelnemers, titel project, sector, start- en einddatum met projectduur, emissiereducerende maatregelen, contactgegevens leveranciers niet deelnemend aan het samenwerkingsverband, informatie over vergunningen die nodig zijn, of er eventueel kosten zijn opgevoerd voor de vergunningen die nodig zijn in de begroting, informatie over bemeteerbaarheid van de stal, rol van de onderzoeksorganisatie, verbouw of nieuwbouw en het aantal dieren in de voorgenomen situatie.
- Informatie vastgesteld bij verlening: toegewezen subsidiebedrag per veehouder en afgewezen subsidiebedrag per veehouder.
- Informatie door voortgangsverslagen: data waarop voortgangsverslagen zijn ontvangen en akkoord zijn bevonden, of er telefonisch contact heeft plaatsgevonden met de penvoerder of subsidieadviseur naar aanleiding van het voortgangsverslag, de status van het project volgens het laatste voortgangsverslag waaronder de benoemde knelpunten, successen en de verwachting of de doelstelling van het project binnen de projectduur wordt behaald.
- Informatie door wijzigingsverzoeken: ontvangstdatum van eventuele wijzigingsverzoeken, het onderwerp waar het wijzigingsverzoek op gericht is (looptijd, financieel, administratief, inhoudelijk of samenwerkingsverband), wat het wijzigingsverzoek inhoudt, de beoordeling van het wijzigingsverzoek, huidige start- en einddatum van het project met projectduur.
- Informatie door bedrijfsbezoeken: datum waarop een eventueel bedrijfsbezoek heeft plaatsgevonden, aanwezig bij het bedrijfsbezoek, korte samenvatting van het bezoek, eventueel benoemde knelpunten en successen gedurende het bedrijfsbezoek, eventueel gemaakte afspraken gedurende het bedrijfsbezoek en de datum waarop het verslag van het bedrijfsbezoek is afgerond.

Eindproduct activiteit: Excel bestand met daarin op projectniveau (61) alle informatie die al bekend is bij RVO.

Peildatum gegevens: 16 januari 2023

Bijeenkomst penvoerders en subsidieadviseurs

Type onderzoek: kwalitatief onderzoek

Periode waarin plaatsgevonden: februari 2023

Doel van de activiteit: ophalen van informatie over hoe de penvoerders en betrokken subsidieadviseurs de voortgang van de Sbv-projecten ervaren, welke eventuele knelpunten zich voordoen, hoe deze volgens hen van invloed zijn op de voortgang en of zij mogelijk oplossingsrichtingen zien voor de benoemde knelpunten.

Selectie deelnemers: aan de hand van de informatie die al bekend is bij RVO van de projecten omtrent de deelnemers, penvoerders en intermediairs (subsidieadviseurs), zijn de deelnemers geselecteerd. In eerste instantie is vastgesteld voor welke projecten intermediairs bekend zijn. Daarna is vastgesteld dat een totaal van 6 intermediairs bij deze projecten betrokken zijn. Voor de projecten waarvoor geen intermediair bekend is, is een selectie gemaakt tussen penvoerders die een veehouder betreffen en penvoerders die een overige onderneming betreffen. Omdat de veehouders op een later moment in de inventarisatie worden geraadpleegd zijn deze niet geselecteerd voor deze bijeenkomst. De overige ondernemingen die hun werk doen als penvoerder zijn wel geselecteerd, resulterend in een totaal van 3 ondernemingen. Opvolgend hieraan zijn 9 penvoerders en subsidieadviesbureaus uitgenodigd voor deelname aan de fysieke bijeenkomst.

Aantal deelnemers of respondenten: van de 9 genodigde penvoerders en subsidieadviseurs waren 2 penvoerders en 3 subsidieadviseurs aanwezig bij de fysieke bijeenkomst. Daarnaast hebben één penvoerder en 2 subsidieadviseurs schriftelijke inbreng aangeleverd.

	Penvoerders	Subsidieadviseurs
Fysieke bijeenkomst	2	3
Schriftelijke inbreng	1	2
Totaal	3	5

Beschrijving activiteit:

Fysieke bijeenkomst: de bijeenkomst heeft fysiek plaatsgevonden. Hierbij zijn de deelnemers gevraagd om op post-its knelpunten op te schrijven die zij ervaren bij de Sbv-projecten waarbij zij betrokken zijn. Hierbij werd onderscheid gemaakt tussen één kleur post-it waarop het knelpunt werd geschreven, en één kleur post-it waarop werd genoteerd waardoor het betreffende knelpunt ontstond. Vervolgens is gevraagd om deze post-its op de tijdlijn die in beeld was gebracht te plakken. Deze tijdlijn was gemaakt op de muur van de desbetreffende ruimte met daarin de volgende fasen: (1) subsidievaststelling, (2) experimenteren, onderzoeken en ontwikkelen, (3) aanvraag proefstalbeschikking, (4) aanvraag

vergunning(en), (5) (ver)bouw van de stal met installatie technieken, (6) optimalisatie maatregelen, (7) voorbereidingen metingen/opstellen meetplan en (8) officiële emissiemetingen.

Vervolgens zijn de deelnemers in 2 groepen opgesplitst en zijn per groep 2 medewerkers van RVO bijgevoegd. Iedere groep is in de betreffende samenstelling langs de tijdlijn gelopen met als doel inzicht te krijgen in de genoemde knelpunten. Hierbij stelde één medewerker van RVO aanvullende vragen per knelpunt, de penvoerder of subsidieadviseur gaf voor zijn of haar benoemde knelpunt een toelichting en de andere medewerker van RVO notuleerde deze toelichting.

Nadat de knelpunten bekend waren zijn de deelnemers verzocht om bij het knelpunt te gaan staan dat zij als belangrijksteervaarde om hierop een toelichting te geven. Het doel van dit onderdeel was om inzicht te krijgen in het relatieve gewicht van de knelpunten. Nadat de belangrijkste knelpunten zijn geïnventariseerd is gezamenlijk besloten voor welke 4 knelpunten bij het volgende onderdeel van het programma naar oplossingsrichtingen gezocht gaat worden.

Het laatste onderdeel was het krijgen van hetzelfde idee over oplossingsrichtingen voor de 4 belangrijkste knelpunten die bij het vorige onderdeel zijn bepaald. De deelnemers zijn opnieuw in 2 groepen verdeeld. Iedere groep is gevraagd met een oplossing te komen voor het eerste knelpunt. Er is gevraagd om die oplossingen te formuleren zodat er handelingsperspectief ontstaat. Vervolgens zijn beide groepen samengevoegd met het verzoek om gezamenlijk tot één oplossingsrichting te komen, opnieuw geformuleerd als handelingsperspectief. Deze werkwijze is toegepast voor de 4 belangrijkste knelpunten die hiervoor zijn bepaald.

Schriftelijke uitvraag van afwezigen: de penvoerders en betrokken subsidieadviseurs die niet aanwezig konden zijn bij de fysieke bijeenkomst, zijn gevraagd om schriftelijke input te leveren. Hiervoor is een Excel document opgesteld met daarin een tijdlijn met dezelfde fasen zoals gebruikt bij de fysieke bijeenkomst. De penvoerder of subsidieadviseur is hierbij gevraagd om het document in te vullen aan de hand van de informatie en kennis van de projecten of het project waarbij die persoon betrokken is. De gevraagde informatie hierbij was: (1) op de tijdlijn aangeven waar de projecten, of het project, zich op dit moment over het algemeen bevinden,

Bijeenkomst penvoerders en subsidieadviseurs

(2) per fase eventuele knelpunten die zich voordoen met de informatie waarom dit een knelpunt is en hoe dit van invloed is op de voortgang, (3) een prioritering van de 3 belangrijkste knelpunten, en (4) een oplossingsrichting voor de 3 belangrijkste knelpunten geformuleerd als handelingsperspectief.

Eindproduct activiteit: Fysieke bijeenkomst: notulen van de bijeenkomst waarin is opgenomen:

(1) deelnemers van de bijeenkomst, (2) genoemde knelpunten per fase met bijbehorende toelichting, (3) 4 belangrijkste knelpunten door middel van prioritering en (4) oplossingsrichtingen voor de 4 belangrijkste knelpunten. Schriftelijke uitvraag: een ingevuld Exceldocument per penvoerder of subsidieadviseur die niet aanwezig kon zijn bij de fysieke bijeenkomst.

Peildatum gegevens: 1 februari 2023

Telefoongesprekken en interviews veehouders

Type onderzoek: kwantitatief en kwalitatief onderzoek

Periode waarin plaatsgevonden: februari en maart 2023

Doel van de activiteit: het ophalen van informatie op veehouderniveau over de voortgang van en ervaring met de projecten, eventuele knelpunten die hierbij worden ervaren en de invloed hiervan op de voortgang.

Selectie deelnemers: bij de 61 goedgekeurde projecten zijn 91 veehouders betrokken. Bij één project is voor aanvang van deze inventarisatie te kennen te gegeven dat het project eerder wordt beëindigd. Bij dit project was één veehouder betrokken, deze is daarom niet geselecteerd voor de uitvoering van onderliggende activiteit. Daarnaast zijn bij één project meerdere veehouders betrokken, maar heeft één veehouder geen subsidie ontvangen omdat deze niet voldeed aan de regelingsvoorwaarden. Ook deze veehouders is daarom niet geselecteerd voor onderliggende activiteit. Onderdeel van de resterende 89 veehouders zijn veehouders die betrokken zijn bij meerdere Sbv-projecten. In totaal nemen 81 unieke veehouders deel aan de 60 lopende Sbv-projecten.

Aantal deelnemers of respondenten: Met alle 81 unieke veehouders is telefonisch contact opgenomen voor deelname aan zowel de enquête als het opvolgende interview. Hiervan hebben 12 veehouders aangegeven niet te willen deelnemen of waren niet bereikbaar. Van de overige 69 veehouders hebben 2 veehouders alleen de enquête ingevuld, 67 veehouders hebben zowel de enquête ingevuld en waren bereid tot deelname aan het opvolgende interview.

	Aantal veehouders
Aantal veehouders benaderd	81
Geen deelname of niet bereikbaar	12
Alleen enquête ingevuld	2
Enquête ingevuld en deelname interview	67

Beschrijving activiteit: voordat is gestart met het telefonisch contact opnemen met de veehouders hebben de RVO medewerkers die de gesprekken met de veehouders hebben gevoerd 2 korte cursussen gehad: communicatie/interviewen en vergunningverlening. Dit met als doel dat iedere medewerker eenzelfde basis had voor het voeren van de gesprekken met de veehouders en daardoor naar verwachting eenduidiger te werk werd gegaan.

Met de 81 veehouders is in eerste instantie telefonisch contact opgenomen met het verzoek tot deelname aan de inventarisatie. Deze deelname omvatte het invullen van een enquête en opvolgend een telefonisch interview waarop verder werd ingegaan op de antwoorden gegeven bij de enquête. Indien de veehouder bereid was tot deelname ontving deze een mail met daarin de link naar de enquête, de uiterlijke datum voor het invullen van de enquête en de datum waarop het telefonische interview gepland stond.

Enquête: de enquête is opgesteld in Survalyzer en bevatte 8 hoofdvragen. Afhankelijk van het antwoord op deze hoofdvragen werden eventuele subvragen gesteld. De vragen in de enquête hadden betrekking op het type bouw bij de betreffende veehouder, proefstalbeschikking die misschien nodig is, vergunningen die misschien nodig zijn, het aantal gehouden dieren voor en na realisatie van het project en eventueel al gesloten overeenkomsten met leveranciers. De antwoorden gegeven in de enquête waren per veehouder in Excel format in te zien voordat het interview plaatsvond.

Telefoongesprekken en interviews veehouders

Interview: de interviews vonden vooral telefonisch plaats. Waar de wens was, hebben ook een aantal interviews via Microsoft Teams plaatsgevonden. De vragenlijst voor het interview bestond uit een tiental hoofd onderwerpen: (1) voorbereiding en aanvraag, (2) samenwerkingsverband en onderzoeksorganisatie, (3) proefstalaanvraag, (4) vergunningaanvragen, (5) leveranciers en financiën, (6) realisatie bouw/verbouw stal, (7) maatregelen, technieken en optimalisatie, (8) knelpunten, (9) publicaties en reacties en (10) haalbaarheid einddatum project. Een aantal van deze onderwerpen waren aanvullend op de onderwerpen van de enquête. De vragen onderliggend aan deze onderwerpen werden aan iedere veehouder voorgelegd. Voor de onderwerpen overeenkomstig met de onderwerpen uit de enquête geldt dat tijdens het interview in eerste instantie de reactie gegeven in de enquête werd geverifieerd bij de veehouder. Dit om misvattingen of incorrecte antwoorden aan te passen. Afhankelijk van het betreffende antwoord werden de correcte opvolgende vragen gesteld. Een voorbeeld hiervan is de proefstalbeschikking; in de enquête heeft de veehouder aangegeven dat een proefstalbeschikking nodig is, de aanvraag heeft ingediend maar dat er nog geen besluit is genomen. In het interview werden deze antwoorden nogmaals nagelopen en gecontroleerd bij de veehouder. Indien gecontroleerd werden de juiste opvolgende interviewvragen gesteld, in deze situatie: wat de huidige status van de aanvraag is, wat de ervaring tot nu toe is bij de aanvraag en of er eventueel knelpunten worden ervaren bij de aanvraag. De antwoorden van het interview zijn door de interviewer verwerkt in Survalyzer.

Eindproduct activiteit: Een Exceloverzicht op veehouderniveau met informatie uit de ingevulde enquête en afgenomen interviews.

Peildatum gegevens: 21 maart 2023

Bijeenkomst onderzoeksorganisatie

Type onderzoek: kwantitatief en kwalitatief onderzoek

Periode waarin plaatsgevonden: februari 2023

Doel van de activiteit: het ophalen van informatie over de voortgang en eventueel bijbehorende knelpunten vanuit het perspectief van de onderzoeksorganisaties.

Selectie deelnemers: in totaal zijn 5 onderzoeksorganisaties betrokken bij de 60 lopende Sbv- projecten. Er heeft geen selectie op deelnemers voor deze activiteit plaatsgevonden, alle 5 de organisaties zijn uitgenodigd.

Aantal deelnemers of respondenten: alle 5 de onderzoeksorganisaties waren met minimaal één persoon vertegenwoordigd gedurende de bijeenkomst. 2 onderzoeksorganisaties waren vertegenwoordigd met 2 personen. Dit bracht het aantal deelnemers op een totaal van 7.

Beschrijving activiteit:

Schriftelijke uitvraag: voor de digitale bijeenkomst heeft een schriftelijke uitvraag plaatsgevonden. Hierbij werden de onderzoeksorganisaties verzocht om per project waarbij de organisatie betrokken is aan te geven wat volgens hen de stand van zaken is, welke type emissies gemeten gaan worden en welke meetprotocollen hiervoor gebruikt zullen worden.

Digitale bijeenkomst: tijdens de bijeenkomst zijn de onderzoeksorganisaties verzocht om aan te geven welke knelpunten zij in algemene zin ervaren bij de uitvoering van de Sbv-projecten die leiden tot vertraging. Opvolgend hieraan is de vraag gesteld of de onderzoeksorganisaties knelpunten voorzien voor de uitvoering van fase 2. Na deze inventarisatie is er een toelichting gevraagd op de opvallende uitkomsten van de schriftelijke uitvraag.

Eindproduct activiteit: een ingevuld Exceldocument per onderzoeksorganisatie met daarin een overzicht van de antwoorden op de schriftelijke uitvraag per project. Daarnaast notulen waarin de informatie zoals besproken tijdens de bijeenkomst is opgenomen.

Peildatum gegevens: 13 februari 2023

Enquêteren overige ondernemingen

Type onderzoek: kwantitatief onderzoek

Periode waarin plaatsgevonden: maart 2023

Doel van de activiteit: het ophalen van informatie over de voortgang en eventueel bijbehorende knelpunten in het perspectief van de overige ondernemingen. Hierbij worden onder overige ondernemingen onder andere technische adviesbureaus en stallenbouwers verstaan.

Enquêteren overige ondernemingen

Selectie deelnemers: in eerste instantie zijn alle overige ondernemingen deelnemend aan de 60 lopende Sbv-projecten genoteerd. Overige ondernemingen die aan meerdere projecten deelnemen zijn slechts één keer genoteerd. Dit heeft geleid tot een selectie van 28 ondernemingen. Opvolgend hieraan zijn de ondernemingen die ook optreden als penvoerder of intermediair (subsidieadviseur) en ondernemingen die veehouder zijn bij een ander project, uit deze selectie van 28 ondernemingen gefilterd. Dit heeft geleid tot een selectie van 20 overige ondernemingen voor onderliggende activiteit.

Aantal deelnemers of respondenten: 11 van de 20 overige ondernemingen hebben de enquête ingevuld.

Beschrijving activiteit: de enquête is opgesteld in Survalyzer en omvatte 14 hoofdvragen. Afhankelijk van het antwoord op deze hoofdvragen werden verschillende sub vragen gesteld. De vragen in de enquête hadden betrekking op het samenwerkingsverband, de ontwikkeling en optimalisatie van de technieken en/of maatregelen en knelpunten die in het algemeen worden ervaren gedurende de uitvoering van het project of meerdere projecten.

Eindproduct activiteit: een Excel overzicht met daarin de uitkomsten uit de enquête zoals ingevuld door 11 overige ondernemingen.

Peildatum gegevens: 22 maart 2023

Bijeenkomst adviesbureaus vergunningen

Type onderzoek: kwalitatief onderzoek

Periode waarin plaatsgevonden: april 2023

Doel van de activiteit: de vergunningverlening die nodig is, is een van de meest genoemde knelpunten binnen de signalen die worden ontvangen uit de sector omtrent knelpunten bij de uitvoering van Sbv-projecten. Met die reden is een aparte bijeenkomst georganiseerd. Het doel hierbij was het verkrijgen van informatie van adviesbureaus, betrokken bij de vergunningaanvragen van Sbv-projecten, omtrent de knelpunten die worden ervaren gedurende de aanvraagprocedures en mogelijke oplossingsrichtingen hiervoor.

Selectie deelnemers: bij de enquête voor de veehouders is gevraagd of tijdens een vergunningaanvraag voor het project ondersteuning is geweest door een adviesbureau en zo ja welke. Aan de hand van deze uitkomsten is een lijst met 15 betrokken adviesbureaus opgesteld. Selectiecriteria voor deelname aan de bijeenkomst waren: (1) advies vergunningaanvragen als hoofdtak van het bedrijf, (2) bij voorkeur ondersteunend aan meerdere veehouders binnen de Sbv, en (3) online contactgegevens te verkrijgen van het betreffende bureau of adviseur. Dit heeft geleid tot een selectie van 8 adviesbureaus met de vraag tot deelname aan de bijeenkomst.

Aantal deelnemers of respondenten: 4 adviesbureaus waren beschikbaar en bereid tot deelname aan de bijeenkomst.

Beschrijving activiteit:

Schriftelijke uitvraag: voor de digitale bijeenkomst heeft een schriftelijke uitvraag plaatsgevonden. Hierbij werden de 4 adviesbureaus verzocht om in een Excel document aan te geven welke knelpunten zij ervaren per fase van de vergunningprocedure. Hierbij waren de fasen als volgt: voorbereiding aanvraag, indienen aanvraag, beantwoorden aanvullende vragen, vergunning verlening en bezwaar.

Digitale bijeenkomst: de eerste stap gedurende de bijeenkomst was het langslopen van de verschillende fasen binnen de vergunningprocedure en daarbij het benoemen en toelichten van de knelpunten. Hierin zijn ook de al gecommuniceerde knelpunten in de schriftelijke uitvraag meegenomen. Na de inventarisatie en toelichting van de knelpunten is de vraag gesteld welke knelpunt als het meest urgent wordt ervaren. Voor dit knelpunt zijn de adviesbureaus vervolgens gezamenlijk tot een oplossingsrichting gekomen.

Eindproduct activiteit: een notulen waarin de informatie zoals besproken gedurende de bijeenkomst is opgenomen. Deze notulen is na afloop van de bijeenkomst ter verificatie rondgestuurd aan de adviesbureaus.

Peildatum gegevens: 18 april 2023

Dit is een publicatie van:

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Prinses Beatrixlaan 2 | 2595 AL Den Haag
Postbus 93144 | 2509 AC Den Haag
T +31 (0) 88 042 42 42
Contact
www.rvo.nl

Deze publicatie is tot stand gekomen in opdracht van
het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

© Rijksdienst voor Ondernemend Nederland | augustus 2023
Publicatienummer: RVO-176-2023/RP-AGRO

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) stimuleert duurzaam, agrarisch, innovatief en internationaal ondernemen. Met subsidies, het vinden van zakenpartners, kennis en het voldoen aan wet- en regelgeving. RVO werkt in opdracht van ministeries en de Europese Unie.

RVO is een onderdeel van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat.